

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 50

София, понеделникъ, 7 мартъ

1932 г.

52. заседание

Събота, 5 мартъ 1932 г.

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 10 ч.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители	1077	22 февруарий н. г. отъ банда дружбаши и комунисти. (Съобщение)	1077
Цитане отъ народния представител П. Георгиевъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относно убийството на Михаилъ Лацовъ, отъ с. Лопянтъ, Тетевенско, на		Законопроектъ за закрила на земеделѣца-стопанинъ. (Първо четене — продължение разискванията)	1078
		Дневенъ редъ за следващото заседание	1092

Председателъ: (Звъни) Има предвидения по правилника кворумъ. Откривамъ заседанието.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Алексиевъ Никола, Ангеловъ Иванъ, Апостоловъ Драгомиръ, Атанасовъ Русенъ, Близнаковъ Христо, Бойчиновъ Михаилъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бръшляновъ Цоню, Бурилковъ д-ръ Димо, Буровъ Атанасъ, Василевъ Асенъ, Василевъ Григоръ, Василевъ Ради, Василевъ Славейко, Велчевъ Иванъ, Гавриловъ Никола, Гашевски Никола, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Стоянъ Йовевъ, Говедаровъ Георги, Декровъ Петко, Дилиановъ Минчо, Димитровъ д-ръ Димитъръ, Дичевъ Петко, Доброволски Стефанъ, Дойчиновъ Никола, Домучиевъ Василъ, Драгойски Иванъ, Желябовъ Жеко, Попивановъ Петъръ, Икономовъ Андрей, Илиевъ Илия, Ингилизовъ Иванъ, Йордановъ Желю, Казаналиевъ Георги, Каназирски Георги, Капитановъ Анастасъ, Караджовъ Костадинъ, Каракашевъ Никола, Кемилевъ Никола, Кировъ Стаматъ, Кирчевъ Стефанъ, Киселички Христо, Колевъ Петко, Косачевъ Йорданъ, Косевъ Костадинъ, Кръстевъ Гето, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Лоловъ Сава, Лулчевъ Коста, Лунговъ Николай, Лъкарски Иванъ, Ляпчевъ Андрей, Милановъ д-ръ Кънчо, Милевъ Милю, Мирски Христо, Нейковъ Димитъръ, Неновъ Атанасъ, Орозовъ Александъръ, х. Петковъ х. Георги, Пиронковъ Александъръ, х. Поповъ Атанасъ, Пулевъ Стамо, Пъдаревъ Никола, Рафаиловъ Филипъ, Рашковъ Христо, Савовъ Николай, Сапунджиевъ Никола, Сарафовъ д-ръ Ангелъ, Славовъ Стойно, Стамболиевъ Никола, Стойковъ Апостолъ, Стояновъ Георги, Стояновъ Петко, Такевъ д-ръ Владимиръ, Теслаковъ Цвѣтко, Ташевъ Димо, Томчевъ Ангелъ, Тонковъ Тодоръ, Тотевъ Деню, Тошевъ Сава, Хайруловъ молла-Юсеинъ, Христовъ Александъръ, Христовъ Христо, Цановъ Стефанъ, Цачевъ Цачо, Черноковъ Георги, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Чорбаджиевъ Петко, Шидерски Едрю, Юртовъ Георги, Якимовъ Тодоръ и Янакиевъ Василъ)

Съобщавамъ на Събранието, че бюорото е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Петко Пеневъ Колевъ — 3 дни;

На г. Никола Дойчиновъ — 3 дни;

На г. Желю Йордановъ — 10 дни;
На г. Стойно Славовъ — 1 день;
На г. Никола Поповъ — 2 дена;
На г. Милю Милевъ — 2 дена;
На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 1 день;
На г. х. Георги х. Петковъ — 1 день и
На г. Костадинъ Караджовъ — 5 дни.

Молятъ сжщо за отпускъ г. г. народнитъ представители Драгомиръ Апостоловъ и Иванъ Ангеловъ. Тъй като на първия вече е разрешенъ 18 дни отпускъ, а на втория — 19 дни, то Народното събрание ще трѣбва съ воть да разреши или откаже искания отпускъ. Затова ще положи на гласуване молбата на г. г. народнитъ представители Драгомиръ Апостоловъ и Иванъ Ангеловъ.

Народниятъ представител г. Драгомиръ Апостоловъ моли да му се разреши 3 дни отпускъ по причина болестъ на децата му. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Иванъ Ангеловъ моли да му се разреши 2 дни отпускъ по домашни причини. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на г. г. народнитъ представители, че е постъпило питане отъ тетевенския народенъ представител г. Павелъ Георгиевъ. Запитвачтъ поддържа, че на 22 февруарий т. г. въ с. Лопянтъ, Тетевенска околия, е билъ убитъ Михаилъ Лацовъ, отъ сжщото село, отъ банда дружбаши и комунисти, както се изразява запитвачтъ. Михаилъ Лацовъ билъ виденъ членъ на Демократическия сговоръ, подпредседател на околийското му бюро и сегашенъ окръженъ съветникъ. Запитвачтъ моли г. министра на вътрешнитъ работи да отговори: 1. Известно ли му е, че органи на властта, държавна и общинска, сж взели участие въ бандата, която е тормозила населението въ изборния день въ с. Лопянтъ и преди изборитъ; 2. Какви мърки сж взети, за да бждатъ наказани тия лица и дадени подъ съдъ; 3. Известно ли му е, че на представителя на общинската властъ не е дадено съдействие отъ административната властъ и 4. Какви мърки взема или сѣга да се взематъ, за да се предотвратятъ буйствувания

на подобни групи въ бжде в Тетевенска околия, които зачестиха от няколко месеца?

Това питане ще бжде препратено на г. министра на вътрешните работи и народното здраве, за да даде нужния отговор.

Пристъпваме към разглеждане точка първа от дневния ред: първо четене законопроекта за закрила на земледѣлца-стопанин — продължение разискванията.

Има думата народният представител г. Иванъ Куртевъ.

И. Куртевъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Безспорно, нуждата отъ стабилизирането на земедѣлското стопанство е крещяща. Задължителният селянинъ е тежъкъ товаръ както за обществото, така и за държавата, толкова повече, че градътъ и нашата индустрия не могатъ да погълнатъ естествения прирастъ на нашето село. Настоящиятъ законопроектъ цели, между другото, запазване земята за земедѣлца, както и уреждане на института челядни имоти, поради което той ще намери и нашата поддръжка.

Ще трѣбва да забележа, че има много и сериозни възражения срещу възгледитъ, прокарани въ законопроекта.

Първото възражение е, че не бива да се спира преминаването на земята отъ ръцетъ на несръчния и слабоградолюбивия въ ръцетъ на предприемчивия и дееспособния.

Второто възражение е, че неотчуждаемостта на земята и нейните плодове прави собственика и некредитоспособенъ, а това прѣчи и забавя тъй много желаната трансформация — другото бедствие, отъ което страда нашето бедно стопанство. Трансформацията, както знаете, се нуждае отъ широкъ и евтинъ кредитъ, какъвто нашата Земедѣлска банка съ своитъ слаби срѣдства не може да даде.

Третото възражение е, че земедѣлецътъ-стопанинъ се лишава отъ безлихвения кредитъ, който получава отъ селския търговецъ, отъ градския търговецъ, отъ занаятчията и отъ съсѣда си.

Сериозността на тѣзи възражения азъ не отричамъ, обаче тѣ ще трѣбва да отстъпятъ предъ зиналата пропастъ отъ обезимотаването. Тежката криза, особено следъ спадане ценитъ на зърненитъ храни, затрудни не само неприемчивия и слабоградолюбивия, но и най-дееспособния и най-трудолюбивия стопанинъ.

Ако за първия, за нетрудолюбивия, това е резултатъ, може би, по-скоро на леностъ, което се случва и въ нормално време, за втория това е единъ тежъкъ ударъ, толкова повече, че съ получения кредитъ той е пожелалъ да измъкне своето стопанство отъ примитивността. Днесъ най-много дължатъ тия, които сж купували земедѣлски орѣдия и машини, тия, които сж купували расовъ добитък и породисти птици, тия, които сж строили модерни сгради и помѣщения. А необходимо е да спасимъ земята, да спасимъ производствения срѣдства и сили на нацията, защото иначе катастрофата неминуемо ще дойде. Може, разбира се, ленивиятъ да използва тия постановления на закона, но това не бива да ни спира да спасимъ грамадното мнозинство отъ дееспособни земедѣлски стопанства. Когато преживѣемъ това преходно време, новитъ условия сами ще набележатъ, сами ще ни подсказватъ пѣтищата, по които трѣбва да тласнемъ нашето земедѣлско стопанство или въобще цѣлото наше стопанство и какъ трѣбва да разрешимъ въпроса за поземелната собственостъ.

Въпросътъ за кредита и за трансформацията действително е труденъ. Не ще и дума, ще трѣбва да избавимъ стопанството отъ това положение, като дадемъ друга насока на земедѣлското производство. Но кой, кажете ми, днесъ ще посочи сигурнитъ пѣтища, по които ще трѣбва да тласнемъ земедѣлското производство, за да успѣе? Все по-високи и по-високи ставатъ митническитъ бариери, износътъ става труденъ, утрешниятъ день е мраченъ и за най-прозорливия стопански деецъ. Остава ни вътрешниятъ пазаръ, остава ни тъй нареченото самозадоволяване. Ще трѣбва да направимъ земедѣлното и индустрията сътрудници въ стопанското поле, както бѣше досега. Нашето земедѣлие въ продължение на дълги години погрѣшно бѣше насочено къмъ зърненото производство, а индустрията черпѣше своитъ сурови продукти и полуфабрикати отъ странство. Ние ежегодно внасяме вълна, конопъ, памукъ, кожи и масла за сапунъ за повече отъ 2 милиарда лева, когато голѣма частъ отъ тѣхъ, 80—90%, можемъ да набавимъ отъ нашето стопанство. Но за това ще говоримъ при другъ случай.

Днесъ задълженията и лихвитъ на нашето стопанство сж най-болниятъ въпросъ и ние трѣбва да го поставимъ ясно и открито. Както се каза отъ преждеговорившия,

днесъ покупателната сила на златото е 250—300% по-висока отъ стойността на земедѣлскитъ произведения. Земедѣлскитъ произведения, както се изтъкна и отъ преждеговорившиятъ оратори, сж подъ костумитъ цени, а наемитъ на капитала, лихвитъ на капитала си оставатъ все сжщитъ. Не е ли дошло най-последно време да се намали съотношението между парата и земедѣлскитъ произведения, като намалимъ наема на капитала и като разсрочимъ неговата изискуемостъ. Законътъ за търсенето и предлагането е валиденъ и за паричнитъ срѣдства. Презъ 1931 г. направихме вече единъ опитъ, като намалихме всичкитъ наеми на общественитъ и фондови земи, уговорени до 1930 г. Днесъ доходитъ на земедѣлното сж намалѣли съ 60%; доходитъ на търговеца, на занаятчията и работника — съ 40%; доходитъ на индустриалеца и чиновника — съ 20—25%, а доходитъ на капитала сж все сжщитъ, даже въ известна степенъ сж повишени. Ако намалимъ дори задълженията на нашия земедѣлски стопанинъ съ 50% и ако лихвата си остане сжщата, следъ 4—5 години ще имаме пакъ сжщитъ задължения, защото той не ще може да се възползува отъ това намаление, защото намалената цена на неговитъ продукти не позволява той да отдѣли суми и да изплати намаленитъ задължения. А знайно е, г-да, че една сума, заета съ 16% лихва, се удвоява въ 3 години и 2 месеци; една сума, заета съ 8% лихва, се удвоява въ 7 години и 8 месеци; една сума, заета съ 5% лихва, се удвоява въ 14 години.

Днесъ 75—80% отъ всички нови заеми отиватъ за покриване стари задължения и изплащане лихвата имъ; а едва 20—25% отъ новитъ заеми отиватъ за производствени цели. Ако разсрочимъ задълженията, ние ще имаме за резултатъ намаление търсенето на нови заеми поне наполовина. Ще имаме, може би, малко повече изобилие на парични срѣдства, ще имаме спадане стойността на паритъ по отношение на другитъ ценности и, може би, ще имаме известно успокоение на пазара. Безспорно, има известна трудностъ въ туй направление. Някои се опасяватъ отъ бѣгство на чуждитъ капитали, други се опасяватъ отъ спиране на чуждестраннитъ кредити. Но мене ми се струва, че този, който има възможностъ, този, който има срѣдства да търгува, не ще се възползува отъ разсрочката, а ще продължи да търгува, толкова повече, че за него намалението на лихвитъ ще увеличи неговия доходъ и неговата жилавостъ, неговата издръжливостъ.

Азъ смѣтамъ, че тоя законопроектъ трѣбваше да се предшествува отъ законопроекта за измѣнение закона за лихвоимството, за да имаме по-вѣрна представа, за да имаме по-вѣрна преценка за възможноститъ. Ако погледнемъ всички търговски несъстоятелности и мораториуми, г-да, вие ще видите, че голѣмитъ, тежкитъ лихви, които се плащатъ, сж изляли капитала на нашитъ стопански деятели. Тежки сж лихвитъ, г-да, които плащаме и на държавнитъ банки, тежки сж лихвитъ, които плащаме и на частнитъ банки, и на кооперативнитъ сдружения, избожъ тежки сж лихвитъ въ България. Но въпросътъ днесъ е, както казахъ, по-скоро да се спаси селското стопанство отъ пропадане, да се спаси институтътъ на частната собственостъ, на който се крепи днешниятъ строй. Каква полза за държателитъ на капитали, каква полза за днешнитъ правови норми, когато селянинътъ се обезимоти, когато той престане да се труди и да произвежда ценности? Той ще прегърне крайнитъ доктрини, които му предлагатъ освобождение отъ веригитъ на капитала, макаръ, разбира се, съ цената на личната свобода, съ цената на личната инициатива и на частната собственостъ, които създадоха и ще създадатъ много духовни и материални ценности. Автоматътъ, болшевишкиятъ автоматъ нѣма желание за надварване и за съравнование.

П. Стоевъ (раб): Това не е вѣрно.

И. Куртевъ (нац. л): Когато дойдете тукъ, на тази трибуна, ще ме опровергате.

Ние, струва ми се, ще трѣбва да решимъ въпроса за задълженията изобщо и нераздѣлно. Настоящиятъ законопроектъ, споредъ моето лично мнение, трѣбваше да бжде включенъ въ законопроекта за облекчение длъжницитъ, понеже нито между съсловията, нито между различнитъ задължения можете да поставите точна и ясна граница и прѣграда. Земедѣлецътъ има и странични занятия, и странични задължения. Търговецътъ — сжщо. А независимо отъ това, кредитътъ на търговеца, кредитътъ на индустриалеца и на занаятчията е протекълъ отъ чужбина и отъ банкитъ чрезъ детайлиститъ, като верига, и до самото село. Трѣбва, споредъ менъ, да дадемъ общо облекчение на длъжника, а то ще дойде, като разсрочимъ изискуе-

мостъта на платежитъ, като намалимъ лихвата на капиталата, като решимъ разумно въпроса за нашето самозадоволяване и вътрешния пазаръ, и, най-сетне, като дадемъ помощъ въ форма на премии и освободимъ отъ тежки данъчни тежести пропадащитъ съсловия, въ името на обществената солидарностъ, безъ да се спира, разбира се, грижата за засилване производството и грижата за намиране чужди пазари. Днесъ, безспорно, земледѣлието е най-зле. Ако го оставимъ на собствената му съдба, то неминуемо ще пропадне и ще престане да произвежда за пазара, а отъ тамъ е и най-страшната опасностъ. Неговото производство, г-да, е разнѣнното сръдство, което движи и оживява нашата икономика. Не може и не бива земледѣлецътъ да продава подъ костумитъ цени, и заедно съ обезценения си трудъ да изнася на чуждитъ пазари и капиталитъ си, свои и заети, да изнася своята кръвъ, своя потъ и своето здраве, и като ги изнася, да поддържа нашия платеженъ балансъ, да дава девизи и платежни сръдства за нашия вносъ и за нашитъ дългове, а останалитъ съсловия, особено по-слабо засегнатитъ, да крещатъ и да заплашватъ държавата чрезъ своитъ организации и преса за запазване на извоюванитъ си позиции и привилегии. Това, разбира се, въ никой случай не бива да бѣде.

Националниятъ ни доходъ, споредъ днешнитъ пресмѣтания, е намалѣлъ съ 10—12 милиарда лева, деветъ десети отъ което намаление се понася отъ земледѣлското стопанство, а бедствието, споредъ мене, трѣбва да се понася равномѣрно отъ всички съсловия въ нашата страна. Тоя законопроектъ и законопроектътъ на г. министъръ Върбеновъ за облекчение длъжницитъ, внесенъ вчера въ Народното събрание, заедно съ законопроекта за лихвоимството, бихъ желалъ да бѣдатъ закони не само за запазване на настоящето положение на земледѣлското стопанство, но и за предпазване последното и въобще на цѣлото народно стопанство отъ пропадане. А това ще стане, първо, като възвѣрнемъ въ известна мѣрка земята на пострадалитъ — това, което се прокарва съ настоящия законопроектъ; второ, като дадемъ обща разсрочка на всички задължения, трето, като намалимъ до 5% или най-много 6% лихвата на всички земледѣлски задължения, а горницата се понесе отъ държавата, тъй както е разрешенъ този въпросъ днесъ въ Ромъния и Унгария; четвърто, като освободимъ земледѣлеца отъ известна степенъ отъ данъчнитъ тежести, наложени му въ полза на държавата, окръжията и общинитъ, разметнати при по-други цени и при по-други условия, и пето, като снабдимъ Земледѣлската банка съ повече сръдства. Намирамъ за умѣстно да забележа, че всички обществени фондове въ Народната банка, както и залозитъ по закона за защита на влоговетъ, могатъ преспокойно да бѣдатъ прехвърлени въ Земледѣлската банка, кждето могатъ да бѣдатъ използвани по-цѣлесобразно и по-разумно, докато днесъ тѣ стоятъ въ Народната банка мъртви, като задължения на виждане и ангажиратъ покритието.

Освенъ това трѣбватъ, разбира се, законодателни мѣрки и решения, които да повдигнатъ платежната способностъ, поглъщателната сила на земледѣлския стопанинъ. Ценитъ на земледѣлскитъ произведения трѣбва да се приближатъ къмъ ония на другитъ произведения. Това, разбира се, въ една експортна страна, каквато е нашата, е единъ труденъ въпросъ; но премиитъ за експортиранитъ артикули и по-високитъ вносни мита за онѣзи артикули, които сръщатъ външната конкуренция, ще намалятъ вноса на чужди артикули и ще засилатъ тѣхното производство у насъ. Азъ, г-да, преди нѣколко дни имахъ случая да видя германския примѣсъ отъ 25% памукъ и 75% отпадица отъ конопъ. Това е единъ превъзходенъ продуктъ, годенъ за тънки ткани, който може да бѣде приложенъ и усвоенъ и отъ насъ.

Институтътъ челядни имоти, споредъ мене, трѣбва да се разпростре и за другитъ съсловия. Не бива стопанскитъ деятели да бѣдатъ изхвърляни безцеремонно на улицата, толкозъ повече, че тѣхнитъ неудачи и тѣхнитъ грѣшки сѣ отишли въ полза на останалата частъ на обществото. Въпросътъ за челядни имотъ, както е разрешенъ въ настоящия законопроектъ, споредъ мене, е разрешенъ неправилно. Изтъкна се отъ преждеговоривши, че 40 декара на балкана, въ полето и въ югозападнитъ краища на България не сѣ едно и сѣщо, както не сѣ едно и сѣщо ниви, лозя, ливади, градини и пр. Споредъ мене, размѣрътъ на неотчуждаемия имотъ трѣбва да се опредѣля отъ доходността му. Нѣкъде 10 декара земя сѣ достатъчни за изхранване на едно семейство, нѣкъде и 50 декара не сѣ достатъчни. Възможността да се произвеждатъ по-ценни продукти върху по-малко земя дава възможностъ на едно семейство да се изхранва съ този по-малкъ късъ земя. Споредъ мене,

вещи лица трѣбва да опредѣлятъ размѣра на неотчуждаемия имотъ.

На края азъ заявявамъ, че съмъ противъ всѣкакво процентно намаление задълженията въ какъвто и да е размѣръ. За пострадалитъ стопанства, безспорно, ще има и предпазни мѣрки, ще има конкордатъ, ще има отстъпки и пр. Това е въ реда на нѣщата, това става дори и днесъ. Обаче процентното намаление на задълженията би било страшенъ ударъ върху нашата спестовностъ и върху кредитата както вътре, така и вънъ отъ страната. Трѣбва да погледнемъ, г-да, и другата страна на медала. Не бива въпросътъ да се разглежда отъ една страна и да се разреди въ полза само на една частъ отъ обществото. Раздаденитъ кредити отъ частнитъ банки, отъ популярнитъ банки и застрахователнитъ дружества възлизатъ на краглата цифра 10—12 милиарда лева. По-големата частъ — 75% — отъ тия сръдства сѣ тѣй нареченитъ безсрочни влогове. А безсрочнитъ влогове, г-да, не сѣ никакво спестяване. Безсрочнитъ влогове сѣ оборотнитъ сръдства на нашата търговия, на нашата индустрия и на нашитъ занаяти, изобщо на нашата промишленостъ, дори и на земледѣлеца — оборотни сръдства, които търговецътъ, индустриалецътъ и занаятчията всѣка вечеръ внасятъ въ банцитъ и при нужда ги изтеглятъ, за да покриватъ своитъ полици и своитъ нови доставки. Собственитъ банкови сръдства — на частнитъ банки, на популярнитъ банки и на застрахователнитъ дружества — сѣ едва 20% отъ раздаденитъ кредити. Голѣма частъ отъ тия собствени сръдства сѣ ангажирани въ постройки, въ инвентаръ и други. Така че банцитъ раздаватъ почти изключително влогове, по-големата частъ отъ които сѣ безсрочни.

Въ таквъ случай азъ си задавамъ питането: чии сръдства ще конфискуваме? Мене ми се струва, че за васъ не е тайна страшната паника, която се появи напоследъкъ. Ежедневно и ежечасно се теглятъ почти всички влогове, а нови, въ частнитъ банки, както и въ популярнитъ банки, почти не постѣиватъ. Ние сме предъ опасността гишета да бѣдатъ затворени. Тая паника има опасностъ, както ви казахъ, да се превѣрне и въ погромъ. Това може да опрости окончателно нашитъ банки, това може, разбира се, да спѣне всецѣло и нашия стопански животъ. А какъ ще намалимъ задълженията на земледѣлеца къмъ селския търговецъ, къмъ занаятчията, къмъ неговия съседъ, изобщо къмъ всички промишлени слоеве? Тѣхнитъ кредити въ по-големата си частъ сѣ протекли отъ чужбина като стоковъ и личенъ кредитъ на голѣмитъ импортьори — отъ ангросиста чрезъ детайлиста, като верига, до селото — и като кредити отъ голѣмитъ банки. А тия тѣхни кредити сѣ напълно изискуеми и ненамалими. Само стоквитъ и лични кредити на ангросиститъ къмъ странство сѣ повече отъ 4 милиарда лева. 3.900.000.000 л. сѣ само стоквитъ кредити, вънъ отъ личния кредитъ къмъ странство на тия търговци. Въ края на краищата ще могатъ ли тѣ да изплатятъ сами тия задължения, тогава когато ние ще конфискуваме задълженията на населението къмъ дребнитъ, на дребнитъ къмъ едритъ, като най-после ще остане да виси задължението изключително върху ангросиститъ? Азъ мисля, че това е невъзможно. Ние ще унищожимъ съ единъ замахъ цѣли кредитни институти, ще убиемъ всички стопански деятели, малки и голѣми, за да настанимъ — кого мислите? — чужденеца. Тѣй стана презъ 1918—1923 г., следъ банкнотната инфлация, когато се стопиха всички наши оборотни капитали и всички банкови капитали и отворихме широко вратитъ на чужденеца. Така ще стане и днесъ. Понеже търговията не може да спре, понеже нуждитъ ще трѣбва да се задоволяватъ, обмѣна ще трѣбва да става и все нѣкой трѣбва да извършва тая обмѣна — да изнася и да внася, да произвежда и да кредитира. А тоя нѣкой не ще бѣдемъ ние, останалитъ безъ оборотни сръдства. И, естествено, опразненото отъ насъ мѣсто ще се заеме отъ чужденеца. Дори ние ще го търсимъ сами. Презъ 1918—1923 г. ние изгубихме цѣлата експортна и импортна търговия, изгубихме 70—80% отъ индустриалния си капиталъ, изгубихме и кредитното си дѣло. Не е вѣрна бележката на г. Момчо Дочевъ вчера, че чуждиятъ капиталъ е участвувалъ съ 55% въ нашитъ кредити преди войнитъ. Азъ му направихъ бележка, че само Народната банка преди войнитъ е участвувала съ 40% въ кредита, Земледѣлската банка — съ 36%, а въ остатъка чуждиятъ капиталъ е участвувалъ съ 50%.

М. Дочевъ (д. сг): Вие сте ме криво разбрали. Азъ казахъ 55% отъ кредита на акционерния капиталъ, а не отъ общия кредитъ на страната.

И. Куртевъ (нац. л.): Приемамъ бележката Ви. — Презъ 1929 г. чуждиятъ капиталъ е участвувалъ съ повече отъ

40% отъ общия кредитъ. Когато по-напредъ неговото участие въ общия кредитъ бѣше едва 18%. Такова е съотношението между чуждия капиталъ и нашия. Не забравяйте, че всички наши предприятия сѣ атакувани отъ чуждия капиталъ. Вие знаете, че тютюневиятъ картелъ, четек-стилнитъ фабрики, а така сѣщо и „Гранитоидъ“ сѣ превзети отъ него, а наскоро ще загубимъ и всичко останало.

А. Буковъ (з): Сами си ги предаваме.

И. Куртевъ (нац. л): Нуждитъ ги предаватъ. — Експортътъ на зърненитъ храни, на яйцата, на птицитъ, импортьтъ на петрола, на маслата, на солта, на манифактурата, които бѣха всецѣло въ наши ръце преди войнитъ, днесъ сѣ изключително въ чужди ръце. Наши добри търговци останаха на улицата или въ най-щастливия случай станали представители, агенти на чужденци. Днесъ можемъ да загубимъ и малкото позиции, извоювани съ нашата спестовностъ въ търговията и банковото дѣло следъ тая епоха. Можемъ да изгубимъ и голѣма частъ отъ дребната търговия. Вие знаете, че продажбата, пласментътъ на солта, петрола и маслата, че събирането на яйцата — всичко това става отъ търговци-чужденци чрезъ тѣхни представители въ всичкитъ краища на страната. Чудно ли ще бѣде, ако утре колониалната и манифактурна търговия се извършва тоже отъ чужденци? Ние и сега изнасяме надъ единъ милиардъ лева като рента, като лихви и дивиденди на чуждия капиталъ, ангажиранъ въ кредита и въ производството — тѣя чуждъ капиталъ, който замѣсти стопенитъ наши капитали следъ инфлацията презъ 1918—1923 г. Утре, следъ като конфискуваме нашитъ капитали, къмъ тази цифра трѣбва да прибавимъ и печалбитъ отъ дребната търговия, печалба жестока, която не се поддава и на контролъ, а още по-малко на нормиране. Споредъ мене, чл. 4, тѣй както е въ настоящия законопроектъ, ще носи сътресения въ нашия стопански животъ. Примѣрътъ сѣ Дания, който посочи г. Радоловъ, е съвсемъ неудаченъ. Дания има голѣма и силна финансова организация, има много спестени сръдства, особено презъ войната и следъ войната. Дания участвува въ днешнитъ заеми. Тѣ иматъ излишекъ отъ капитали, а ние имаме нужда отъ чужди капитали.

А. Радоловъ (з): Но, въ всѣки случай, фактътъ е фактъ — нали? — . . .

И. Куртевъ (нац. л): Е, да.

А. Радоловъ (з): . . . че 30% отъ задълженията сѣ намалени, а останалитъ разпредѣлени: 35% платими сигурни, а останалитъ 35% следъ 5 години, ако месото и маслото получатъ най-малко 35% повишение.

И. Куртевъ (нац. л): Остѣпката по чл. 4 нѣкои оправдаватъ съ туй, че акционернитъ банки презъ изтеклото време сѣ получавали високи лихви. Но недейте забравя, г-да, че стопанитъ на акции и на влогове се мѣнятъ ежедневно: днешнитъ стопани и собственици на акции, на влогове не може и не бива да отговарятъ за тѣхнитъ предшественици. Споредъ мене, акционерното дѣло, съ всичкитъ негови дефекти, е още най-жидавата форма на сдружаване, по-жидаво дори и отъ кооперативнитъ сдружавания. Ако пъкъ чл. 4 се промѣни и засегне само продаватитъ стопанства, въ таквъ случай азъ смѣтамъ, че настоящиятъ законопроектъ е излишенъ, защото всички останали негови законоположения се съдържатъ въ законопроекта на г. Върбенювъ, по-обстойни и по-прецизни. Щомъ, споредъ моето схващане, се даде разсрочка на задълженията, щомъ се намали лихвениятъ процентъ съ закона за лихвоимството, струва ми се, че облекченията, които ще получи стопанството — което е само въ затруднение, съ активъ по-голѣмъ отъ пасива — ще сѣ достатъчно задоволителни.

А. Радоловъ (з): Мораториумъ не смѣтате ли, че трѣбва да се даде?

И. Куртевъ (нац. л): Но законътъ за лихвоимството, споредъ мене, ще трѣбва частъ по-скоро да бѣде измѣненъ. Съ земеделскитъ задължения ще трѣбва да се постѣпи, както постѣпиха въ Унгарию и Ромѣния. Тамъ, както ви казахъ, лихвитъ на земеделскитъ задължения се намалиха. Въ Ромѣния дори стопанитъ, който има до 5 хектара или 50 декара земя, ще плаща само 3—3½% лихва, а горницата 5% ще плаща държавата за известно число години. По сѣция начинъ ще трѣбва да постѣпимъ съ нашитъ земеделски задължения и ние. Защото не бива земеделското стопанство, което дори и въ нормални

времена добива едва 4—6% отъ вложения капиталъ, днесъ, когато работи на загуба, да го караме да плаща 12—14%.

И така, съ тия нѣколко бележки, азъ смѣтамъ, че законопроектътъ трѣбва да бѣде приетъ по принципъ и да се внесе въ комисията, като тамъ добие нуждитъ измѣнения, съобразно съ бележкитъ, които се направиха отъ всички оратори по законопроекта. (Рѣкопѣскания отъ мнозинството)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Ганевъ.

Обявлятъ се: Нѣма го.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Христо Мутафовъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ (л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Дебатитъ, които се развиха по законопроекта за закрила на земеделѣца-стопанинъ, правятъ честь на българския Парламентъ. Наистина, нѣкои отъ ораторитъ, които взеха думата, се впуснаха повече, отколкото трѣбваше, въ теоритизирание по въпроса и въ обсъждане на нѣкои странични въпроси, които ги заведоха малко далечъ и не бѣха въ връзка съ самия законопроектъ, който разглеждаме. Обаче азъ мисля, че по-добре е Парламентътъ да прави такова спокойно обсъждане на важнитъ въпроси, отколкото да се създаватъ свади и пререкания, които принижаватъ достоинството на българския Парламентъ, като законодателно тѣло.

Земеделскиятъ въпросъ не е новъ нито за свѣта, нито за насъ. Земеделска криза е имало много пѣти въ миналото и, ако искаме да бѣдемъ по-близко до съвременността, трѣбва да отбележимъ, че въ края на миналото столѣтие и въ началото на настоящия вѣкъ имаше подобна криза. Азъ ще имамъ по-късно случай да съобща нѣкои данни на почитаемото народно представителство, за да се увѣри, че действително въ България се е обсъждалъ многократно аграрниятъ въпросъ, и винаги, когато той е билъ парливъ, остъръ, чакайки своето разрешение, надлежнитъ отговорни законодателни органи и правителствени сръди сѣ замисляли, всетаки сѣ правили нѣщо по него.

Аграрниятъ въпросъ е възниквалъ, както и днесъ, все възъ основа на две положения — отъ една страна, защото селянинътъ обезземява, лишава се отъ земята, която му е необходима, и, отъ друга страна, защото земеделѣцътъ не може да добие оная цена за своитъ земеделски продукти, каквато му е трѣбна, за да може да покрие своитъ разходи, за да може да възнагради своя трудъ, който влага въ земеделското производство.

Но има и трети въпросъ — въпросъ за дългове на земеделския стопанинъ. Когато тия дългове нарастнатъ чрезмѣрно много и когато той не може да ги изплаща, естествено е, че неговиятъ повикъ за помощъ, на първо мѣсто отъ държавата, се явява много основателенъ и естественъ.

Обсъждайки положението на земеделѣца, азъ мисля, че не се касае толкова за разни теории, които можемъ да изнесемъ отъ трибуната на едно законодателно тѣло, колкото да правимъ една реална, действителна политика, която би могла да отговори на назрѣлитъ нужди на момента. Защото, г. г. народни представители, ще се съгласите съ менъ, че Народното събрание не е университетъ, въ който се четатъ всевъзможни изложения и теории по дадени проблеми и въпроси. По-скоро Народното събрание е мѣсто, където ковемъ законитъ, които иматъ за целъ да отговорятъ на известни реални нужди. Отъ тази гледна точка, азъ мисля, че законопроектътъ за закрила на земеделѣца-стопанинъ би трѣбвало да бѣде разгледанъ отъ народното представителство съ огледъ на резултатитъ, които би могълъ да ни даде, и съ огледъ на моментитъ, които ние преживяваме. Отъ тази гледна точка погледнато на въпроса, азъ мисля, че прави честь на правителството, което изхожда отъ Народния блокъ, на народното управление, че то туря прѣстъ въ раната и иска да разреши единъ проблемъ, надъ който много сме се глумили, много сме теоритизирали, безъ, обаче, да пристѣпимъ къмъ неговото разрешение.

Азъ дори бихъ казалъ, че може би ще се направятъ нѣкои грѣшки при разрешението на въпроса, обаче — това е моето дълбоко убеждение — по-добре е да сторимъ грѣшки, но всетаки да направимъ нѣщо, отколкото да бездействуваме, боейки се отъ грѣшки, които винаги сѣ възможни въ стопанския животъ.

Съ това не искамъ да упреждамъ никого отъ дейцитъ въ миналото, макаръ да биха могли да бждатъ казани много горчиви думи къмъ ония, които сѣ управлявали.

Върно е, че много важни моменти сж пропуснати, когато биха могли да бъдат взети своевременно мърки за облекчение тежкото положение на бедствувания народ. Разпийани бѣха скѣпи срѣдства, голѣми срѣдства, които тоже биха могли да бъдат употребени за подобрене положението на страдащитѣ. Но чини ми се, че въпросътъ не е толкова до упрѣци, които бихме могли да направимъ на известни правителствени срѣди въ миналото, отколкото да работимъ, да творимъ и да създаваме.

Азъ мисля, че ако има нѣкое различие, което трѣбва да бъде дебело подчертано тукъ, между Народния блокъ и миналитѣ управления, то е това, че Народниятъ блокъ, желаеи да отговори на своето назначение като управляваща сила, трѣбва да се справи съ въпроситѣ, които му се налагатъ и да пристѣпи къмъ творчество, къмъ смѣли реформи, за каквито се изказаха мнозина, отколкото да се ограничи въ мѣдруване, въ теоритизиране, безъ да пристѣпи къмъ каквато и да било творческа дейность. Не направи ли това, азъ мисля, че Народниятъ блокъ нѣма да отговори на назначението, което има и въ името на което бѣше повиканъ да управлява. Датата 21 юний м. г. ще остане безъ съдѣжане и неоправдана, ако ние не пристѣпимъ къмъ реформи, които се налагатъ въ нашия обществень животъ.

Азъ бихъ изказалъ една смѣла мисль, която ме рѣководи при обсъждането на законопроекта, който разглеждаме. Знаемъ, че въ стопанския животъ нѣма панацея, нѣма разковниче, по силата на което да можемъ да превърнемъ свѣта изведнѣжъ, да го преустроимъ, да го преобразуваме такъвъ, какъвто намъ се желае, такъвъ, какъвто намъ се иска. Но това не значи, че ние трѣбва да пасуваме и че би трѣбвало да отбѣгваме да направимъ онова, което моментътъ ни налага. Върно е, че всѣка една мѣрка, всѣка една реформа носи отпечатъка на времето, когато тя се създава и, съобразно съ условията, които имаме, могатъ да бъдатъ предприети и реализирани нѣкои реформи, съ всичкитѣ тѣхни недостатѣци и дефекти. Но по-добре е всетаки и съ дефекти, макаръ и временно, да се помѣчимъ да разрешимъ известень проблемъ, макаръ и мѣроприятията да биха могли да се наречатъ палиативни, по-добре е, казвамъ, да прибѣгнемъ къмъ такива палиативи, отколкото да скръстимъ рѣце и да се вайкаме за тежкото положение, каквото и да било то.

Азъ съмъ съгласенъ, че радикално разрешение на въпроса не може да се постигне съ каквото и да било законодателно положение, защото радикални промѣни въ обществения животъ ставатъ само въ времена революционни; когато се промѣнятъ сѣществуено и коренно условията на живота, тогава могатъ да се творятъ и да се създаватъ радикални реформи въ стопанския животъ. Но ние не се намираме въ време на революционни брожения, за да можемъ да мислимъ, че чрезъ революционни актове ще можемъ да преобразуваме стопанския животъ на страната и ще можемъ, следователно, да добиемъ онова, което бихме желали, като радикално постижение. Достатъчно е да сторимъ това, което моментътъ налага, за да бъдемъ съ спокойна свѣсть, че сме направили това, което сме длѣжни, безъ да смѣтаме, че сме радикално разрешили въпроса.

Ако се спремъ на самия законопроектъ, въ неговия текстъ, ще видимъ главно две положения, които се съдържатъ въ него. Преди всичко, той цели да предупреди отъ обезземяване селската маса, чрезъ създаване на единъ минимумъ земя, която въ миналото бѣхмѣ нарекли челяденъ имотъ, и, отъ друга страна, цели сѣщо така да освободи земледѣлца отъ непоносимитѣ задѣлжения, които сж се сложили върху него. Въ първата половина на законопроекта за закрила на земледѣлца-стопанинъ — както бѣше първоначално внесенъ отъ г. министъръ Гичевъ — се съдържатъ сѣщитѣ положения, които, както казахъ, целятъ да гарантиратъ единъ минимумъ земя на селянина, а, отъ друга страна, втората половина — която въ новия законопроектъ се различава отъ текста на законопроекта, който бѣше внесенъ първоначално — цели изкупването на земята отъ Земледѣлската банка, когато тая земя е продадена за дългъ на самия земледѣлецъ, и когато земледѣлецътъ е, тъй да се каже, обезземенъ. И най-сетне, на трето мѣсто, иде въпросътъ за ликвидацията на земледѣлскитѣ дългове, начинътъ, по който би трѣбвало да се ликвидиратъ последнитѣ.

Да се спремъ на първото положение, г. г. народни представители — създаването на земя или, по-добре, гарантирането на единъ минимумъ земя на земледѣлца-стопанинъ. Азъ ще сподѣля тия възгледи, които се изказаха тукъ отъ нѣкои оратори, че законопроектътъ нѣма да създаде земя на нашия земледѣлецъ такава, какъзато бихме желали той да има. Г. Петко Дичевъ каза, че той е сто-

ронникъ на пълната неотчуждаемостъ на цѣлата земледѣлска собственостъ, за да може земледѣлецътъ да се почувствува господаръ на положението, господаръ на земята, която той има да обработва. Това пожелание на г. Петко Дичевъ, обаче, е всетаки едно пожелание, което, мисля, нѣма въ близко време да се осъществи. Но изглежда сѣщо така, че и съ законоположенията, които имаме предъ видъ въ законопроекта, нѣма да се създаде земя на селянина такава, която да му бъде завинаги гарантирана и неотчуждаема и да не може да се стопи въ по-близко или по-далечно бъдеще. Ако въ туй отношение бихме направили една екскурзия въ историята на аграрното законодателство въ другитѣ държави, ще разберемъ, че действително по пътя на законодателството мѣчно могатъ да се реализиратъ пожелания, каквито бихме имали. Излишно е да излагамъ историята на законодателството въ другитѣ голѣми държави. Ще ви напомня само единъ фактъ за една наша съседна страна — Ромѣния.

Г. г. народни представители! Въ Ромѣния тая реформа, която ние днесъ замисляме, бѣше нѣколкократно прокарвана. Даже следъ Парижкия договоръ за миръ бѣше вмѣнено въ обязаностъ на дветѣ тогава държави — Молдава и Влахия — да пристѣпятъ по законодателенъ редъ къмъ уреждане положението на земледѣлца, което бѣше бедствено, такава, каквото е днесъ положението на земледѣлца по цѣлъ свѣтъ. Въ 1864 г. съ специаленъ законъ въ Ромѣния трѣбваше да се създадатъ дребни земледѣлски стопанства, трѣбваше земята въ Ромѣния, която бѣше въ рѣцетѣ само на нѣколко едри земевладѣлци, да се раздаде на тия, които я обработватъ. И отъ 125 милиона декара, колкото е била, крѣгло взето, тогава земята въ Ромѣния, около 60 милиона декара сж били раздадени на дребни земевладѣлци или, по-добре, на селянитѣ, за образуване на дребни земледѣлски стопанства. Това, обаче, бихъ казалъ радикално мѣроприятие пакъ не разреши окончателно въпроса, защото следъ 1864 г., когато бѣше предприета и извършена реформата, не се минаха много години, само десетки години, и грубото неравенство въ владението на земята наново бѣше възстановено. Загубиха се резултатитѣ отъ това раздаване на земята на дребни стопани и, вмѣсто да имаме горе-долу равенство не, но поне гарантирана собственостъ на ромѣнския селянинъ, въ кѣсо време, въ 1884 г., стана нужда на нова смѣтка пакъ по законодателенъ редъ да се парцелира и раздава земя на ромѣнскитѣ селяни, защото сѣщата се бѣше изпълзнала отъ тѣхнитѣ рѣце. Въ 1884 г., по силата на новото законоположение, държавата трѣбваше отъ своитѣ домени, отъ своитѣ имоти да отдѣли земя и да я раздаде на селянитѣ, които бѣха обезземлени. Вие виждате какъ, когато се вързи по естественъ, по еволюционенъ пътъ, законодателната властъ, въпрѣки всичкия свой стремежъ да гарантира на дребния стопанинъ земята, не винаги сполучва въ своитѣ добри намѣрения. Самото владение на земята и нейното обработване, както и кредитнитѣ отношения, които се създаватъ между земледѣлца и кредитора, който му дава оборотенъ капиталъ за обработване на тая земя, сж отъ таква естество, че земята не може да бъде запазена въ нейната цѣлостъ за земледѣлца.

По сѣщия пътъ се движеха законодателитѣ и въ другитѣ държави. И въ Франция се правй опитъ, обаче той се оказа съвършено несполучливъ. Азъ нѣма да се спирамъ върху този опитъ.

Въ Австрия се премина тоже къмъ законопроекти, които имаха за целъ да създадатъ дребни царцели земя за дребния стопанинъ, но и тамъ не се получи сѣщественъ резултатъ. Единствената държава, въ която се постигна по-значителенъ резултатъ, бѣше Пруссия отначало, а после Германия, и то затуй, защото, паралелно съ създаването на дребното стопанство, онѣзи, които имаха грижата да снабдятъ дребния земевладѣлецъ съ земя, разбраха, че не може да бъде гарантирана земята на земевладѣлца само по факта на нейното раздаване, ако на земедѣлца не бъде гарантиранъ сѣщевременно кредитъ, оборотенъ капиталъ, за да може той да се предаде спокойно на обработването на тая земя. И, покрай рентнитѣ имоти, които бѣха създадени въ Пруссия, и после въ Германия, създадоха се и рентни банки, които имаха за единствено и главно предназначение да снабдяватъ селянина съ капитали — тоя селянинъ, на когото бѣше реституирана поземелната собственостъ, за да му бъде по тая начинъ за продълго време гарантирана собственостъта и обработването на тая земя.

И въ Англия, уважаеми г. г. народни представители, минаха по сѣщия пътъ. Чрезъ редъ специални закони тамъ се създаде дребна поземелна собственостъ, но и тамъ сѣщо не се получиха резултати, защото индустриалното развитие на тази държава бѣше взело голѣмъ полетъ, бѣше отишло

много напредъ. Англия остана *par excellence* индустриална, а не земеделска страна. И тамъ редъ закони, които целѣха да запазятъ земята за дребния стопанинъ, имаха по-скоро за целъ да закрепятъ селянина върху земята за нуждитѣ на мѣстната индустрия, отколкото да създадатъ самостоятелни земеделски стопани, съ свое парче земя, които да намѣрятъ препитанието си въ земята, която имъ бѣ дадена.

Моята екскурзия въ тая областъ нѣма да бѣде дълга. Азъ се ограничавамъ само съ това, което е станало въ упоменатитѣ отъ мене държави, за да се прехвърля въ България и да спомена единъ значителенъ фактъ, който наистина е доста отдалеченъ по време отъ насъ, но който ни говори, че и въ България сѣщо така се е промишлявало по въпроситѣ, които се съдържатъ, които намиратъ отражение въ внесеня отъ г. министра на земеделското законопроектъ.

Г. г. народни представители! Не бѣше много отдавна, въ 1901 г., въ София бѣше свиканъ Висшъ земеделски съветъ, на който бѣха предоставени за обсъждане важни законопроекти, въ връзка съ проблемитѣ, които сега третираме. На първо мѣсто, внесенъ бѣше тогава по частна инициатива въ Народното събрание законопроектъ за челяднитѣ имоти и той бѣше предметъ на обсъждане отъ Висшия земеделски съветъ — който бѣше свиканъ, ако се не лъжа, презъ м. май 1901 г. Сѣщо така бѣше изработенъ законопроектъ отъ Земеделскитѣ каси — сега Земеделската банка — за привилегиитѣ на тия каси, който законопроектъ имаше не друга целъ, освенъ една единствена: даваше се на Земеделскитѣ каси сѣщо такава привилегия, каквато се дава и сега, чрезъ законопроекта, на Земеделската банка; създаваше се привилегия на Земеделскитѣ каси, като поемаха върху си ликвидацията на земеделскитѣ задължения. Дълговетѣ на земеделцитѣ трѣбваше да бѣдатъ установени по надлеженъ редъ, чрезъ мировия сѣдия и, вземайки актъ отъ така установенитѣ земеделски задължения, Земеделскитѣ каси поемаха задължението да ги ликвидиратъ чрезъ така наречения конкордатъ — тая дума и тогава се употребяваше, тя бѣше намѣрила приложение и въ оня законопроектъ — като имъ се даваше същевременно привилегията да разполагатъ съ имотитѣ на земеделцитѣ-стопани, които прибѣгваха къмъ тѣхната помощъ.

Както виждате, тогавашнитѣ законопроекти за челяднитѣ имоти и за привилегията на Земеделскитѣ каси се мѣчеха да дойдатъ насреща на онова затруднение, въ което се намираше селянинътъ-стопанинъ въ онова време.

Изтъкна се тукъ вчера съвсемъ случайно, че земеделската криза, която ние днесъ преживяваме, не датира много отдавна. Г-да! Земеделска криза е имало откакъ свѣтъ свѣтува. Но въ по-ново време земеделската криза настѣпи у насъ не отъ вчера — тя датира отъ края на миналото столѣтие, когато, както си спомняте много добре, земята се продаваше по единъ златенъ левъ декартъ, а пшеницата се продаваше по 15—16 ст. килограмътъ. Тогава пакъ сѣщо така имаше смущение въ стопанския животъ, въ живота на нашия земеделецъ, и още оттогава се започна да се мисли, какво би могло да се направи въ това отношение.

Въ 1901 г. бѣше свиканъ тоя Висшъ земеделски съветъ, на който бѣха възложени за конкретно разрешение определени въпроси: какъ именно да се помогне на земеделеца по законодателенъ редъ, да се опредѣли единъ минимумъ на неотчуждаема земя, която земеделецътъ трѣбва да има, като същевременно се гарантира възможността му да ликвидира съ своитѣ задължения и да се почувствува отърсенъ отъ всички дългове, които носѣше, като тежко бремѣ на гърба си. Обаче и тогава, въ 1901 г., както и въ последствие, въ течение на редъ години, нито Земеделскитѣ каси — сегашната Земеделска банка — можеха да преминатъ къмъ ликвидация на земеделскитѣ задължения, нито ефикасно се конституираха челяднитѣ имоти, съгласно законопроекта, който бѣше внесенъ въ тогавашното Народно събрание. Тоя законопроектъ даже не бѣше разгледанъ отъ Народното събрание, а така си остана въ прашнитѣ му архиви, като се прибѣгна само къмъ измѣнение на надлежнитѣ членове отъ гражданското сѣдопроизводство, съ което се гарантираше на земеделска-стопанинъ единъ минимумъ земи, неотчуждаема за дългове. За ликвидация на земеделскитѣ дългове и за привилегии на Земеделскитѣ каси не само не стана дума и поменъ, ами даже — споредъ мене, твърде погрѣшно, както се забеляза вчера и отъ г. министра на земеделското — се премина къмъ едно измѣнение по законодателенъ редъ — то не стана току така — на ония законоположения, които се имаха предъ видъ въ полза на земеделцитѣ за неотчуждаемостъ на тѣхната земя, като, вмѣсто

привилегия на Земеделската банка да разполага съ имотитѣ на земеделеца за ликвидация на дълговетѣ му, се създаде привилегията да държи имотитѣ му като гаранция за стари задължения, които той имаше къмъ нея. И въ полицитѣ, въ записитѣ, които земеделцитѣ подписваха на Земеделската банка, тѣ бѣха заставаши изрично да се откажатъ отъ ония положения, които се съдържаха въ гражданското сѣдопроизводство и които гарантираха неприкосновеността на тѣхната земя, въ такъвъ смисълъ, че земеделцитѣ, отказвайки се отъ правата си по закона, туряха изцѣло на разположение на Земеделскитѣ каси своитѣ имоти, за да могатъ евентуално да послужатъ за удовлетворение на задълженията, които имаха къмъ Земеделскитѣ каси.

Както виждате, трѣгна се по единъ пѣтъ, тъкмо противоположенъ на оня, по който трѣбваше да се върви. И азъ мисля, че Земеделскитѣ каси направиха колосална грѣшка: вмѣсто да трѣгнатъ по пѣтя, който бѣше начертанъ отъ Висшия земеделски съветъ презъ 1901 г., и да дойдатъ до това положение, което ние сега се стремимъ да създадемъ съ законопроекта за закрилана земеделеца-стопанинъ, Земеделскитѣ каси трѣгнаха по единъ погрѣшенъ пѣтъ, като се грижеха по-скоро какъ да гарантиратъ своитѣ вземания, безъ да мислятъ за дълговетѣ на земеделеца, отъ които той се оплакваше и които бѣха станали непоносими за него. Азъ трѣбва да призная предъ уважаемитѣ г. г. народни представители, че Земеделската банка не може току така да пристѣпи къмъ ликвидация на земеделскитѣ задължения, ако нѣма цѣлъ редъ гаранции за нея и ако, преди всичко, не се помисли за уреждане на земеделски кредитъ въ нашата страна.

Една отъ първитѣ слабости, които има законопроектътъ, се състои въ това, че сърцето му не се състои въ това — да уреди земеделския кредитъ изобщо у насъ и че не предвижда гаранция за Земеделската банка, която се нагърбва съ единъ прѣкомѣрно тежъкъ товаръ. По-скоро това трѣбваше да бѣде срѣдището на този законопроектъ. То не е станало и на Земеделската банка е създадена само една странична гаранция, когато ще ликвидира съ земеделскитѣ задължения, като се натоварва съ една голяма тежестъ, която не знамъ дали тя ще бѣде въ положението да понесе.

Земеделската банка, както я знаемъ сега, модерната, новата Земеделска банка, не старитѣ Земеделски каси, стана единствениятъ отъ значение у насъ кредитенъ институтъ, който би трѣбвало да пазимъ като зеницата на окото си. Единственъ, защото къмъ нея прибѣгваме въ всѣко време, за всички нужди. На храноизноса потрѣбватъ милиони — прибѣгваме къмъ Земеделската банка; на държавата потрѣбватъ други срѣдства — прибѣгваме пакъ до Земеделската банка. И сега, когато трѣбва да уреждаме задълженията на земеделеца, пакъ сме принудени да прибѣгваме до Земеделската банка. Народната банка вече не играе оная роля на кредитенъ институтъ у насъ, каквато играеше едно време. Народната банка не може да разрешава въпроса за задълженията. Много погрѣшно, макаръ въ духа на онова, което се имаше предъ видъ при преустройството на Народната банка, като емисионенъ институтъ у насъ, който има за главна задача да гарантира стойността на лева — много погрѣшно Народната банка не е вече оня кредитенъ институтъ, който може да раздава кредитъ.

А. Буковъ (з): Или, съ други думи — нѣмаме вече Народна банка.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Народната банка не е вече кредитенъ институтъ, който може да кредитира повечето съсловия. Единствената банка у насъ, която може да раздава кредитъ, който да отиде най-вече въ полза на земеделеца, това е Земеделската банка. И затуй азъ казвамъ, че прижитѣ ни за Земеделската банка трѣбва да бѣдатъ извънредно голями; ние трѣбва да се отнасяме къмъ тая банка съ голямо внимание, ако искаме да бѣде по силитѣ й товарѣтъ, който сега слагаме върху нейнитѣ плещи, за да не дойде день, когато банката не ще бѣде въ състояние да понесе тая тежестъ. Това трѣбва да имаме всѣкога предъ видъ, защото ако Земеделската банка бѣде разслабена, азъ мисля, че залудо сѣ всички реформи, всички законопроекти, всички хубави пожелания, които можемъ да имаме къмъ земеделеца.

Какъ можемъ да оградимъ Земеделската банка съ своитѣ грижи? Преди всичко, г-да, азъ мисля, че не само трѣбва да гарантираме онова, което има Земеделската банка днесъ като активъ, а би трѣбвало — и тукъ трѣбва да се насочатъ грижитѣ на ония, които има да промишля-

ват за бъдещето на банката — да гарантираме притока на капитал, притока на пари към Земледълската банка, за да може тя, съ тоя нов приток на влогове, на парични срѣдства въ нея, да бѣде въ положение да посрещне задълженията, съ които сега я товаримъ. Ако, обаче, ние създадемъ положения, които ще прѣсѣкатъ притока на парични срѣдства къмъ Земледълската банка, ако оставимъ банката да изнемогва, така както тя изнемогва днесъ — това не е скрито, нека си го кажемъ открито, когато поискаха 200—300 милиона лева отъ Земледълската банка за храноизносъ, които трѣбваше да отидатъ за посрѣщане на загуби, които държавата търпѣше при закупуване хранитѣ на земледѣлца, банката не се оказа въ положение веднага да посрещне тая голѣма нужда — не знамъ, казвамъ, при тоя ноторенъ фактъ, какъ можемъ да очакваме отъ Земледѣлската банка да даде милионни кредити на земледѣлца, който ще иска отъ нея да му бѣде гарантъ при сключване на всевъзможни конкордати, ако ние не ѝ гарантираме оная парична, оная капиталистична мощъ, съ която трѣбва да разполага, за да може да отиде насрѣща на исканията, които се предявяватъ днесъ къмъ нея отъ всички страни. Та, казвамъ къмъ Земледѣлската банка трѣбва да се носимъ съ извънредно голѣмо внимание, и най-главно, не трѣбва да прибѣгваме къмъ мѣроприятия, които биха могли да спратъ притока на парични срѣдства къмъ нея, а напротивъ, трѣбва да направимъ всичко възможно, за да засилимъ притока на тия парични срѣдства. За това азъ намирамъ, че е много разумно мѣроприятието, което е предвидено въ законопроекта, че при една ликвидация, която може да настѣпи по силата на положенията, които сѣ предвидени въ законопроекта, три съществени изключения се правятъ отъ тия положения, между които главно то се отнася до Земледѣлската банка и земледѣлскитѣ кооперации, които сѣ кредитирани отъ нея.

Но, г. г. народни представители, азъ бихъ казалъ, че тая много разумна и цѣлесобразна мѣрка, за изключването на Земледѣлската банка, не би трѣбвало да се спре само до тукъ. Изключението би трѣбвало да засегне цѣлъ редъ други кредитни институти, които, подобно на Земледѣлската банка, идатъ въ помощъ на българския земледѣлецъ, като му създаватъ оборотенъ капиталъ, съ други думи, тия кредитни институти, които ще се впрегнатъ въ организацията на кредита въ България. У насъ се създадоха тѣй нареченитѣ популярни банки, кредитни институти на кооперативни начала, които отначало боравѣха въ градоветъ, а напоследѣкъ почнаха да боравятъ и по селата, и нѣма да сгрѣща, ако се спра на тая мисль, че популярнитѣ банки въ България не обслужватъ само търговци и индустриалци, а до голѣма степенъ обслужватъ и българския земледѣлецъ. Една малка статистика, която дѣлжа на единъ мой уважаванъ колега, тукъ въ Народното събрание, за Луковитска околия, ми дава да разбера, че докато Земледѣлската банка е раздала 28 милиона кредитъ въ Луковитска околия — за 2 града и 22 села — а земледѣлскитѣ кооперации сѣ раздали 21 милиона лева или всичко крѣгло около 49 милиона лева, популярнитѣ банки, на брой 8, сѣ раздали 54 милиона лева кредитъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Шоповъ)

А. Радоловъ (з): Това нормално ли е?

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Ако, следователно, това е вѣрно само за една околия, то може да бѣде такова и за други околии, кѣдето стопанскитѣ условия сѣ еднакви съ тия на казаната околия.

А. Буковъ (з): Това трѣбва да е изключение за Луковитска околия, защото ако е правило ще трѣбва да се заключи, че популярнитѣ банки кредитиратъ повече отъ Земледѣлската банка, което нѣщо не е вѣрно.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Ако е вѣрно, че популярнитѣ банки обслужватъ не само търговията и индустрията, но и селянина, даже ако би било изключение това, което казахъ за Луковитска околия, въ всѣки случай това е единъ фактъ, който показва, че трѣбва да се замислимъ, когато гарантираме, тѣй да се каже, неприкосновеността на капиталитѣ на Земледѣлската банка и че трѣбва да се направи нѣщо за гарантиране и на кредититѣ, които раздаватъ популярнитѣ банки. Да не говоримъ за земледѣлскитѣ кредитни кооперации, които сѣ подъ рѣководството и сѣ алиментирани отъ Земледѣлската банка и Централната кооперативна банка. За да видимъ, какво е значението на популярнитѣ банки — азъ ще се спра малко по-късно на тѣхъ, когато ще говоря за капиталитѣ въ България — нѣма да бѣде излишно, г. г. народни представители, още сега тукъ да спомена, че популярнитѣ банки

въ България сѣ приели на влогъ близо 4 милиарда лева, спестени отъ българския гражданинъ, билъ той селякъ, билъ той търговецъ или промишленикъ. 4 милиарда лева влогове въ популярнитѣ банки сѣ една внушителна цифра за нашия стопански животъ, която не би трѣбвало по никой начинъ да се губи изпредвидъ, когато се касае да се посегне или да се разклати положението на тия кредитни кооперации. Може би, ще ми се зададе въпросътъ: какво би могло да се направи? Фактитѣ сѣ вѣрни, констатациитѣ сѣ вѣрни, но какво би могло да се направи въ случая, за да не се разклаца положението нито на земледѣлскитѣ кооперации, нито на популярнитѣ банки, нито на Земледѣлската банка?

Г. г. народни представители! Азъ мисля, че въ случая съ кредитнитѣ кооперации най-разумното разрешение на въпроса е въ разсрочкитѣ, които трѣбва да направимъ на задълженията и въ понижението на лихвения процентъ. Следъ Земледѣлската банка, която напоследѣкъ намали своитѣ лихвени проценти, би трѣбвало да се очаква да последва намаление на лихвения процентъ до единъ възможенъ минимумъ и отъ популярнитѣ банки, както и отъ всички въобще институти, които раздаватъ кредити, безразлично дали тѣзи намаления ще бѣдатъ отнесени за смѣтка на държавата, или на спестителитѣ, които държатъ влоговетѣ си въ тия банки. Азъ тукъ не искамъ да предписвамъ рецепти, както това направиха нѣкои отъ преждеговорившитѣ. Този въпросъ ще бѣде предметъ на разискване въ комисията. Азъ лансирамъ само мисльта, че би трѣбвало действително да се направи едно значително намаление на лихвения процентъ, който днесъ практикуватъ нашитѣ кредитни институти и който е чрезмѣрно високъ и голѣмъ.

П. Напетовъ (раб): България държи свѣтовенъ рекордъ по своя високъ лихвенъ процентъ. Нито една капиталистическа държава нѣма съ такава висока лихва.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Това е вѣрно. Азъ вчера четохъ, че ромънската Народна банка е намалила скonto-вия си процентъ на 7%, когато той у насъ е 9½%. Много виждате, ние действително сме изпреварени отъ много съседни държави и, може-би, биемъ рекордъ въ това отношение, като събираме голѣма, висока лихва.

Но, г. г. народни представители, ако се справимъ съ законодателството, съ стопанската история на миналото, ще се увѣримъ, че има причини, които понѣкога оправдаватъ височината на лихвения процентъ. Азъ си спомнямъ даже, че и въ прословутата Америка, страната на чудотно, баснословно натрупанитѣ капитали, лихвениятъ процентъ е достигалъ въ известни моменти, когато се създаваха тамъ челяднитѣ имоти, до 20—25%, и ипотекарнитѣ задължения на владетелитѣ на земя сѣ били толкова грамадни, толкова колосални, че е трѣбвало по законодателенъ редъ да се пристѣпи къмъ нѣкакво облекчение на тия тѣхни тежести.

Та, казвамъ, всѣко време налага своя отпечатѣкъ до-сежно лихвения процентъ, както въ другитѣ страни, така и у насъ. Той, може би, е оправданъ. Азъ не искамъ да кажа, че нѣма страни, въ които известна категория хора използватъ смута, който е настѣпилъ въ стопанския животъ, за да отслабватъ и тѣй отслабенитѣ въ парично отношение слоеве, чрезъ натоварването имъ съ голѣми лихви, съ други думи, раздаватъ заеми на непоносими условия, съ голѣмъ лихвенъ процентъ. Но на всичко това може да се помогне, може да се дойде насрѣща чрезъ съответнитѣ законоположения. Ако ние бихме могли съ надлежни закони, които естествено ще трѣбва да бѣдатъ създадени по особенъ редъ, не по пътя на законопроекта за закрила на земледѣлца-стопанинъ; ако ние бихме могли да намалимъ лихвения процентъ чрезъ закона напр., за лихвоимството, както умѣстно помена уважаемиятъ г. Куртевъ — ще направимъ добре. Но, ако бихме могли сѣщо така да разсрочимъ и удължимъ изплащането на задълженията на земледѣлския стопанинъ, азъ мисля, че съ това ние сме разрешили проблемата, която днесъ ни измѣчва, почти въ 2/3, ако не напълно. Много популярна бѣше мисльта, която се разнасяше навсѣкѣде у насъ, че е време да минемъ отъ краткосрочни къмъ дългосрочни заеми. Какво значи това? На първо мѣсто това значи, че Земледѣлската банка, която е главниятъ кредитенъ институтъ у насъ, вмѣсто да задължава селянитѣ, които дължатъ къмъ нея милиарди, да се явяватъ на гишетата на нейнитѣ каси, за да промѣнятъ своитѣ записи, всѣки три месеца, да ги задължава тая промѣна на записи да става не всѣки 3 или 6 месеца, а на годината веднажъ, а изплащането на дълговетѣ да става не въ течение на година, две, а въ течение на 5, 10 години, каквото ликвидиране на задълженията къмъ земледѣлската

банка се предвижда и въ самия законопроект. Ние туряме начало на тоя новъ дългосрочен кредитъ за нашия селянинъ, и азъ мисля, че съ това сме отишли вече много настръхна на една негова нужда. Ако ние намалимъ на селянина лихвата на неговитъ задължения и направимъ изплащането на последнитъ да не бжде изискуемо всъки три или шест месеци, а да го разсрочимъ за по-дълъгъ периодъ отъ време, съ това проблемата ще се разреши, както казахъ, ако не напълно, въ 2/3.

Сега дохождамъ до най-големия парливъ въпросъ, по който ще ми позволите тукъ да не се съглася съ мнозина отъ преждеговорившитъ. Това е въпросътъ за намаление на самитъ дългове на земеделския стопанинъ. Мнозина мислятъ, че не би тръбвало да се прибѣгва и къмъ това урѣзване на задълженията, които нашиятъ селянинъ-стопанинъ има и че селянинътъ-земеделецъ би могълъ да бжде закритенъ и защитенъ само чрезъ дългосроченъ кредитъ и намаление на лихвения процентъ. Азъ не съмъ съгласенъ съ това положение. Има моменти, когато би тръбвало да се мине къмъ героични мѣрки, за да може да се създаде нѣщо осезателно, нѣщо, което не само да не носи времененъ характеръ — то, може би, даже да бжде и единъ палиативъ — но въ всъки случай да отиде настръхна на нуждитъ, които се усѣщатъ въ даленъ моментъ. Никога, може би, българскиятъ селянинъ не е билъ тъй утѣсенъ въ своето положение, както днесъ, най-главно поради чрезмѣрното падане ценитъ на неговитъ храни. Независимо отъ това, че той и въ своята земя е много стѣсненъ, ограниченъ и че неговиятъ минимумъ земя — 50% отъ българскитъ стопани сѣ съ по-малко отъ 50 декара земя — не е достатъчна да му гарантира всѣкаквъ екзистентъ минимумъ, необходимъ, за да съществува не само като стопанинъ, но и като човѣкъ; независимо отъ всичко това, той се намира въ невъзможностъ, да ликвидира своитъ задължения, които му тежатъ. Затова ние трѣбва да облекчимъ неговото мѣтно положение чрезъ мѣроприятия, които, наистина, могатъ да бждатъ отъ палиативенъ характеръ, които следъ две, три, петъ години могатъ да се заличатъ и нѣма да остане никаква следа отъ тѣхъ, но къмъ които, азъ мисля, по-добре е разумно да преминемъ, макаръ и съ героични усилия, защото съ тѣхъ само ще облекчимъ неговото положение.

Всички приятели, народни представители, съ които говорихъ тукъ въ Народното събрание, признаватъ, че на селянина всетаки трѣбва да се направятъ облекчения. Но въпросътъ не е тамъ. Въпросътъ е въ това: онова, което ще се опрости на земеделеца, дали ще може да се понесе отъ неговия кредиторъ, на първо мѣсто, отъ тия банки, които визирахъ, и които могатъ да бждатъ изключени отъ наредбитъ на законопроекта, но и отъ акционернитъ банки, и частнитъ кредитори на земеделеца, лихваритъ?

Г. г. народни представители! Азъ не виждамъ нищо страшно, ако ние преминемъ къмъ едно пречистване на задълженията на българския селянинъ къмъ частнитъ кредитори. Частнитъ кредитори обикновено сѣ лихвомъци, за мене това е безспорно. Частнитъ кредитори, които редъ години въ формата на лихви сѣ затривали труда на българския стопанинъ, дължатъ, най-сетне, въ единъ тежъкъ моментъ, който може да настѣпи, да му върнатъ нѣщо или да се лишатъ поне отъ ония печалби, които сѣ имали въ миналото и, ако за година, две, три, петъ можемъ да ги лишимъ отъ тия печалби, които сѣ чрезмѣрно голѣми и които сѣ станали причина за одесеторяване задълженията на земеделцитъ, азъ мисля, че съ това не правимъ нѣкаква неправда по отношение на такива кредитори, които отъ за хиляди лева дадени пари сѣ станали кредитори за десетки хиляди лева.

На второ мѣсто идва акционерниятъ капиталъ, за който биха могли да се кажатъ много думи. Азъ съмъ съгласенъ, че при постановленията на разгледвания законопроектъ, както и при постановленията на законопроекта, който сега се раздале — за облекчение изобщо на длъжницитъ, на всички български граждани — много акционерни банки, не ще могатъ да свържатъ двата края и нѣкой ще бждатъ принудени да ликвидиратъ, нѣкои да скъсатъ своитъ сръдства, съ които разполагатъ, и пр. и пр.

Г. г. народни представители! Вѣрно е, че въ края на краищата новитъ мѣроприятия ще останатъ въ тежестъ и за смѣтка на този, който има.

И. Куртевъ (нац. л): Г. Мутафовъ! Дребнитъ частни банки, особено въ по-малкитъ провинциални градове, сѣ раздали 70—80% отъ капитала си на земеделцитъ. Ако капиталътъ е 2 милиона, раздаленъ е кредитъ 8—9 милиона лева отъ влоговетъ. Какъ мислите: ако се прину-

дятъ да ликвидиратъ, какво ще бжде положението? Напр., въ Провадия има 4—5 такива банки.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Азъ казахъ: ще бждатъ принудени да ликвидиратъ, или да скъсатъ своитъ парични сръдства, съ които разполагатъ. Ако бихме оставили чрезъ свободни търкания на интереситъ въ стопанския животъ да се уреждатъ подобни проблеми, ако бихме дошли до това положение на ликвидация на акционернитъ банки, азъ мисля, че съ това по-скоро би могло да се приближи катастрофата въ стопанския ни животъ, която може да ни накара да се позамислимъ, да се лишимъ ли отъ защита на интереситъ, които намираме за по-важни и по-мѣродавни, отколкото ония, за които е дума — интереситъ на акционернитъ банки.

И. Куртевъ (нац. л): Вчера само една банка е платила 2 милиона лева.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Азъ съмъ съгласенъ, че много акционерни банки ще бждатъ принудени да ликвидиратъ, но ако не ликвидиратъ по пѣтя на едно законодателство, тѣ и безъ него ще изнемогватъ. Тѣ изнемогватъ и сега и мѣчно свързватъ двата края. Азъ знамъ банки въ провинцията — може би такива сѣ 3/4 отъ съществуващитъ — които, ако сте вложили въ тѣхъ 500 хиляди лева или 1 милионъ лева, не сѣ въ положение да ви дадатъ нито 100 хиляди лева, когато ги поискате, макаръ и основнитъ имъ капитали да сѣ десетки милиона лева. Защо? Защото сѣ стигнали вече до положението на така нареченитъ неплатежеспособни кредитори.

Г. г. народни представители! Не е думата, да именувате една или друга банка, но все пакъ азъ твърдя, че сериозни банки, които въ миналото бѣха действително за показъ въ всички наши по-важни градове и центрове, днесъ фактически сѣ ликвидирани съ своитъ капитали и едва съществуватъ изкуствено, бихъ казалъ. И ако бихъ турилъ отъ една страна на визитъ тия банки, отъ другата страна интереситъ на земеделеца-стопанинъ, когото искаме да закриляме, азъ мисля, че би тръбвало да натезжатъ интереситъ на земеделеца-стопанинъ, който съставлява 85% отъ българския народъ, отколкото да имаме предъ видъ интереситъ на онѣзи, които сѣ били принудени сами да ликвидиратъ. Азъ ще бжда първиятъ, който ще съжалявамъ, ако действително банцитъ се затворятъ една по една, защото действително капиталътъ за страната е цененъ и би тръбвало да се пазятъ и трѣбва да се има предъ видъ неговата охрана, защото безъ циркуляционенъ, безъ оборотенъ капиталъ, набавянъ по какъвто и да е начинъ, не е възможно да гарантираме ни челяденъ имотъ, не е възможно да гарантираме ни обработване на никаквъ минимумъ земя, каквито искаме да обезпечимъ на земеделеца-стопанинъ.

Предъ две злини трѣбва да предпочетемъ по-малката, отколкото да стоимъ съ скръстени ръце, защото не можемъ да направимъ едното, понеже било свързано съ другото. Ако речемъ да мѣдруваме, ако речемъ да се колебаемъ, ако речемъ нищо да не правимъ, сѣ огледъ на това, че щѣли сме да засегнемъ едни интереси и да увредимъ други, азъ мисля, г. г. народни представители, че ще направимъ престѣпление предъ онѣзи, които чакатъ да се направи нѣщо, и които съставляватъ грамадното мнозинство отъ българския народъ. Ако искаме да отговоримъ на тѣхнитъ интереси, очевидно е, ние трѣбва да направимъ нѣщо. Това не може да бжде направено по другъ начинъ, освенъ по пѣтя, по който сме тръгнали — чрезъ закрила на земеделеца-стопанинъ и чрезъ ликвидация на известни поне задължения на българския гражданинъ.

Азъ казахъ отъ самото начало, че законопроектътъ — безъ да влизамъ въ подробности — има предъ видъ ликвидацията на земеделскитъ дългове, конкордата и изкупуването на имотитъ.

Азъ ще си позволя да направя нѣкои кѣси бележки по нѣкои положения, които съществуватъ въ законопроекта.

Преди всичко менъ ме шокира това положение, което се създава съ чл. 1 отъ самия законопроектъ. Тамъ се казва, че „земеделски стопанинъ, по смисъла на настоящия законъ, е всѣко лице, което преди 29 юний 1931 г. е имало като главно занятие земеделството и отраслитъ му“. Защо се поставя това ограничение — 29 юний 1931 г.? Не е ли по-добре да се каже, че „земеделски стопанинъ, по смисъла на настоящия законъ, е всѣко лице, което има като главно занятие земеделството“? Защо да се фиксира дата 29 юний 1931 г.? Азъ мисля, че това е неоправдано и, обективно погледнато, не мога да намѣря никаквъ смисълъ въ това ограничение, както не намирамъ дълбокъ

смисъл и въ последния пасажъ на чл. 1, въ който е казано: „... кждето е влагало личния си трудъ или тоя на семейството си“. Щомъ главното занятие на единъ земеделски стопанинъ е земеделството, то се подразбира, че всички отрасли на земеделството може да се упражняватъ отъ този земеделецъ-стопанинъ. По този начинъ азъ мисля, че ще се избѣгнатъ всички възможни злоупотребления, които биха се допуснали, напр., отъ общинските управления чрезъ издаване на удостоверение на единъ стопанинъ, че този стопанинъ до еди-кой-си дата е билъ такъвъ, а отъ еди-кой-си дата не е билъ такъвъ и пр. и пр. По този начинъ ще се прегради пътятъ за евентуално възможнитъ злоупотребления, които ще могатъ да ставатъ, ако остане текстътъ тъй, както е даденъ.

После, друго нѣщо, което ме шокира, то е това: защо непременно трѣбва да бѣде вложенъ само личниятъ трудъ на двама, трима души въ дадено земеделско стопанство? Г. Дичевъ, като агрономъ, казва, че земеделското стопанство е живъ организъмъ. Безспорно, никой не отрича туй. Когато той искаше да се търпи едрото землевладение отъ нѣколко стотинъ декара, и когато знаемъ, че то не може да бѣде предметъ на стопанисване и на обработване отъ трима, четирма, петима души, членове отъ семейството на единъ земеделски стопанинъ, а би трѣбвало да се прибѣгне къмъ наеманъ трудъ, азъ питамъ: защо да се изключва да бѣде въвежданъ наемниятъ трудъ въ земеделскитъ стопанства, защо това да бѣде прѣчка, щото това едро земеделско стопанство, което употребява наеманъ трудъ, да не се ползува отъ привилегиитъ на закона? Азъ мисля, че това ограничение, което имаме въ чл. 2 на законопроекта — „Предметъ на настоящия законъ сѫ всички дългове на обща сума до 150.000 л. на земеделския стопанинъ, който притежава до 200 декара земя“, — не трѣбва да съществува. Защо ще трѣбва да имаме такова ограничение? Може единъ стопанинъ да притежава не 200 декара земя, може да има 210, може да има 220 декара земя — защо ще го лишимъ отъ тази привилегия? Другъ би билъ въпросътъ, ако се кажеше, че за този размѣръ — 200 декара — земеделецътъ-стопанинъ ще намѣри протекция, а за горницата нѣма да има протекция. Но така, както е казано, че само тѣзи, които притежаватъ до 200 декара земя, се ползуватъ отъ тази привилегия, а които притежаватъ надъ 200 декара земя, не се ползуватъ отъ тази привилегия на закона, азъ мисля, че това е недостатъчно сериозно и не се оправдава отъ нищо, следователно, това ограничение би трѣбвало да се махне.

Биха могли да бѣждатъ повдигнати много спорове и по въпроса за конкордатнитъ намадения, които сѫ предвидени въ чл. 4 — до размѣръ на 70%. Върху тѣзи подробности нѣма да се спирамъ, тѣ ще се уговорятъ въ комисията, когато законопроектътъ отиде тамъ за разглеждане. За мене е достатъчно, че една частъ отъ задълженията на българския селянинъ ще бѣде отрѣзана, ще бѣде спадната отъ онова, което той дължи на кредиторитъ, безразлично дали тѣ сѫ въ лицето на акционерни банки, дали своитъ капиталъ на земеделеца, или въ лицето на частни лихоними.

Сжщо и по въпроса за закупуването. Още когато се дебатираше чл. 7 отъ законопроекта, азъ се спрѣхъ на редакцията, която той има, и ми се видѣ, че тя е много конфузна — да не кажа нѣщо повече — много разтеглива, много неprecизна. Мисля, че и тукъ сжщо биха могли да бѣждатъ направени известни поправки въ комисията. Би могло да се спори и за числото на декаритъ, 50 декара, 100 декара, кой да ги купи, кой да ги дава, какъ да се конституира Земеделската банка като кредиторъ, за смѣтка на онзи, за когото тя ще изкупи имота, и пр. и пр. Това сѫ подробности, съ които бихме могли да се справимъ въ комисията. По принципъ, азъ не съмъ противъ начина на изкупуване, което трѣбва да се направи отъ Земеделската банка. У насъ се изтѣква даже въпросътъ, Земеделската банка да бѣде конституирана като единственъ кредиторъ спрямо земеделеца, да идва на среща винаги за всички нужди на земеделеца. Е добре, ако е така, ако Земеделската банка би трѣбвало да отива на среща за всички нужди на земеделеца, къмъ когото той ще прибѣгва, кой ще му изкупи оная земя, която се е изплѣзнала отъ ржцетъ му, която е намалѣла чрезъ публиченъ търгъ, или по другъ начинъ, безразлично какъвъ, освенъ пакъ Земеделската банка? Излѣзла веднѣжъ земята отъ неговитъ ржце, банката трѣбва да му гарантира единъ минимумъ земя. Азъ мисля, че това принципино положение е много разумно — Земеделската банка да може да бѣде всѣкога въ положение, безъ много формалности, да вземе имотитъ отъ онзи, който ги е купилъ на безценица на публиченъ търгъ, и да ги върне на тѣхния стопанинъ

въ рамкитъ на възможното, на необходимото, но не и на капризното.

Искамъ да повдигна, г. г. народни представители, единъ въпросъ, който никой отъ преждеговорившитъ не го повдигна и който заслужава нашето внимание. Моля г. министра да си вземе добра бележка отъ него, защото, когато обсъждаме законопроекта въ комисията, може би, тамъ той ще бѣде предметъ на по-дълго обсъждане.

Г. г. народни представители! Думата ми е за застрахователнитъ дружества, безразлично дали тѣ сѫ кооперативни или акционерни. Както знаемъ, по силата на търговския законъ, застрахователнитъ дружества сѫ длѣжни да обличатъ своитъ математически резерви — тѣ сѫ неприкосновени и отиватъ само за покриване на евентуалния рискъ, който сѫ поели застрахователнитъ дружества спрямо застрахованитъ — задължени сѫ да обличатъ своитъ математически резерви само по следния начинъ: да купуватъ държавни ценни книжа или да правятъ ипотеки. Всѣкакъвъ другъ пласментъ на математическитъ резерви на застрахователнитъ дружества е отреченъ отъ закона. Тѣ не могатъ, както намѣрятъ за добре, да турятъ своитъ математически резерви въ други предприятия или по другъ начинъ да ги инвестиратъ, освенъ по този — да купуватъ държавни ценни книжа или да правятъ ипотеки. Купуването на държавни ценни книжа въ този моментъ не може да се препорѣчва, понеже знаете каква е стойността на държавнитъ ценни книжа. Единичното срѣдство за пласиране на своитъ математически резерви, къмъ което прибѣгватъ застрахователнитъ дружества, е да ги обличатъ въ ипотеки. Е добре, у насъ има редица застрахователни дружества. Азъ познавамъ живота на най-големата застрахователна кооперация въ България, каквато е Чиновническото застрахователно дружество. Покрай 140-тъ милиона лева, дадени въ ипотеки, то има около 14—15 милиона лева селски ипотеки, които ще бѣждатъ засегнати отъ този законъ — пари дадени на земеделци, на земеделски стопани, които се протежиратъ отъ законопроекта за закрила на земеделеца-стопанинъ. Ако такъвъ земеделски стопанинъ има право да поиска да му бѣде намалено ипотечното задължение, което има къмъ застрахователното дружество, което му е дало ипотека по силата на единъ законъ, защото то е било длѣжно да облича своитъ математически резерви въ ипотечни кредити, които е раздавало налѣво и надѣсно, азъ мисля, че по този начинъ ние посѣгаме на единъ неприкосновенъ запасъ на застрахователнитъ дружества, което не би трѣбвало да стане. Този неприкосновенъ запасъ би трѣбвало да попадне въ кръга на изключенията, които законопроектътъ има предъ видъ за Земеделската банка и другитъ банки — Кооперативна, Ипотекарна и пр. Като изключваме вземанията на Българската ипотекарна банка — азъ много добре разбирамъ, че това го правимъ, защото сме принудени, защото сме заставени, по неволя, а не по убеждение, да го направимъ — като изключваме, казвамъ, вземанията на Българската ипотекарна банка, мисля, че трѣбва да направимъ това изключване и по отношение застрахователнитъ дружества, които сѫ заставени по силата на закона да обличатъ въ ипотечни задължения математическитъ си резерви, служещи имъ като покритие на евентуални рискове. Иначе какво ще стане? Селянинътъ-земеделецъ ще има право по силата на закона да иска да му се намали ипотекарното задължение съ 30 процента, да кажемъ. Застрахователното дружество ще бѣде принудено, когато прави намаление на своитъ вземания, да направи и намадения на своитъ задължения; или, по-добре казано, да урежда съ намаляване и застраховкитъ на онѣзи, които иматъ да взематъ отъ него. А тѣ сѫ сжщитъ застраховани, на които отъ една страна намаляваме ипотечнитъ задължения, а отъ друга страна, понеже иматъ вземания къмъ застрахователното дружество, когато настѣпи нещастното събитие, ще трѣбва съ намаляване да уреждаме и тѣхно вземане, и по този начинъ ще се създаде затруднение, което, ще се съгласите, трѣбва да се избѣгне. Защото, въ края на краищата, то не води къмъ нищо: отъ една страна намаляваме това, което селякътъ-земеделецъ дължи, отъ друга страна му намаляваме това, което има да взема, и въ края на краищата ще стане едно изравняване. За да се избѣгне това положение, което води къмъ една кръгла нула, най-добре е да се предвиди това изключение и по отношение застрахователнитъ дружества, тъй както е предвидено то по отношение другитъ кредитни институти.

Г. г. народни представители! Има едно идеално разрешение на въпроса, къмъ което, споредъ мене, не бихме могли да се доближимъ, но къмъ което трѣбва да се стремимъ. То е това, за което говорѣ г. Петко Дичевъ — да сведемъ всичкото къмъ Земеделската банка, като

към единствен кредитор на земеделците и да направим неотчуждаема вобще цялата земеделска собственост. Това е, казвам, идеалното положение, към което не бихме могли да се доближим днес. Защото съвременният строй почива на неограничената разполагаемост с недвижимата собственост, вобще с собствеността. Собствеността, тъй както я определят юристите, е неограничено разполагане с даден обект, който е предмет на собственост. Ако направим Земеделската банка единствен разпоредител с тая земеделска собственост, като единствен кредитор, това би значило да измислим изцъло устоите на съвременния стопански ред в страната. Понеже туй не бихме могли да постигнем сега, аз съмтам, че то е по-скоро едно идеално пожелание, отколкото някаква реална, от голямо значение в случая, но ефикасна реформа, която бихме могли да извършим.

Аз ще засегна още два въпроса, които, чини ми се, ми се налага да изтъкна пред Народното събрание, въ поправка на онова, което се говори тук за чуждите и за българските капитали.

Аз съвсем не споделям становището на г. Момчо Дочев, който говори вчера, че България едва ли има свои собствени капитали, че тя живее само с чужди капитали. Г. г. народни представители! И други предговорили изтъкнаха тук, въ този момент, че въ България сега чуждите капитали, макар и да са господари на някои кредитни институти, въ всеки случай не са само те, които могат да бъдат мърдавни, когато имаме да разрешаваме въпроси, като този, който ни занимава. Аз мисля, че това, което изтъкна г. Момчо Дочев, е въ разръз с онова положение, което бившият министър на финансите г. Владимир Моллов често пъти е подчертавал въ Народното събрание. Аз си спомням, когато г. Моллов, въ качеството си на министър на финансите, имаше да защитава своя бюджет, той говореше за чрезмърните спестявания, които българският народ е имал въ Земеделската банка, въ популярните банки, въ акционерните банки, и ги изчисляваше на милиарди. И действителността е тая, че въ Земеделската банка имаме влогове, възлизати на 4 милиарда лева, въ популярните банки имаме влогове, които, заедно с кооперативните дялове, възлизат тоже на 4 милиарда лева, и въ акционерните банки — над 2—3 милиарда лева. Това е над 10 милиарда лева капитал. Този капитал не е ли български? 10 хиляди милиона български лева, български пари могат ли да не бъдат взети въ внимание, когато разрешаваме важната проблема за закрила на българския стопанин, и не е ли абсурдно да се казва, че не разполагаме с капитал, с който да извършим една реформа, каквато е тази, която ни занимава днес?

Д-ръ Г. М. Димитров (з): Има български капитали и въ чуждите банки.

Д-ръ Х. Мутафов (д): Аз не отказвам, че има български капитали, с който се обслужват чужди предприятия. Неудобно е да именувам една чуждестранна банка, която си служеше с български влогове, които възлизаха на милиард лева, и реализираше стотици милиона печалба, които се изнасяха въ чужбина. Може ли, тогава, да се твърди, че България не разполага с капитали, че тя оперира само с чужди капитали? Г. Момчо Дочев се поправи, като каза, че е имал пред вид капитала само на акционерните банки. Даже и да е така, че има български банки, които боравят с чужд капитал, с кредити, които дават чужди капиталисти, това не значи, че ние не разполагаме с свой капитал и че често нашите капитали не отиват за финансиране и подпомагане на чужди предприятия. Но, като оставим всички тези странични въпроси, онова, което не може да бъде отречено, то е: тия влогове, тия спестявания, за които е говорил г. Моллов и които, ако вземем статистиките на разните кредитни институти въ България, ще установим, че възлизат на милиарди и милиарди лева, с български пари, които не може да не бъдат взети под внимание, когато има да се разрешава проблемата за закрила на земеделеца. Наистина, ние би трябвало тия национални капитали, които имаме, да не ги пилваме току-така, за каквото трябва и за каквото не трябва, защото, г-да, не се касае само да създадем оборотен капитал за дадена стопанска област, а би трябвало вобще да имаме пред вид капитала, който е потрѣбен на цялото стопанство въ всичката му ширина, въ всички му обем, с една реч, ние трябва да шадим националния капитал, който е капитал оборотен, който служи на народното стопанство въ всич-

ките му клонове и стрѣкове — земеделство, индустрия, търговия и занаяти. Въ този смисъл аз съм партизанин на паденето на националния капитал. Но това не значи, че въ даден съблумент, върховен момент, какъвто е настъпил днес, не трябва по никой начин да бъде нащърбен този национален капитал, макар съ 10—20%. Ако ние от 10—15 милиарда лева български капитал бихме взели 10—20—30%, аз съмтам, че не сме погубили българския национален капитал; той ще слѣзе от 15 милиарда на 12 милиарда, или от 12 милиарда на 10 милиарда, или от 10 милиарда на 8 милиарда лева, но то не значи, че сме го погубили и че не можем да си служим с всички национален капитал, който действително е налице и съществува у нас.

Г. г. народни представители! Мисзина ми внушават тази идея, която аз намирам, че е правдива, какво спестяванията въ България не са намалѣли. Ако прегледате статистиките на разните кредитни институти у нас, ще видите, че спестявания имаме и че те сега се правят тъй усилено, както и въ миналото. Това може да показва на една уплаха, онѣзи, които имат пари, двоумят се къде да ги пласират, какъ да ги инвестират, но това свидетелствува същевременно, че пари има; наистина няма ги въ тия чрезмърни размѣри, както ги има въ една индустриална държава, или въ една богата държава, но въ всеки случай, съответно на нашия стопански ръст, ние си имаме своя капитал, към който бихме могли въ дадения случай да прибѣгнем, с който би трябвало да си служим, защото иначе би значило да се обречем на бездействие, да не искаме вобще нищо да вършим. Аз не съм сторонник на едни такива героични мърприятия, за които говориха някои преждеговорили за девалоризация, за инфлация и пр. Г. г. народни представители! Много е опасно да се мисли за инфлация. Много е опасно да се спираме на мисълта за девалоризация на всички ценности, които имаме днес. Онѣзи, които боравят с тия термини — девалоризация, инфлация и пр. би трябвало да бъдат много внимателни, защото може въ това болно време, когато кредитът вобще е разклатен, когато доверието е разколебано, вместо да изпишат вежди, да извадят очи. И ако ние искаме да помогнем на селянина-стопанин, на гражданина-длъжник, по други пътища можем да направим това, без да прибѣгваме нито към едното, нито към другото от тия две героични средства, за да възстановяваме уж някакъв екилибър въ нашето народно стопанство. Не съм аз, който ще бъда против сериозните и героични реформи, които трябва да се направят, но ако тия героични реформи, извършени въ името на някакъв героизъм, на някаква си смѣлост и въ името на това, че тая смѣлост отговаряла на известни тенденции на известни срѣди, биха оцетили цялото народно стопанство, аз не съм партизанин на такива реформи. Аз мисля, че е по-добре да се направи онова, ...

А. Буков (з): Нищо да не се прави.

Д-ръ Х. Мутафов (д): ... което е разумно, онова, което е възможно, без внасяне на сътресения и смутъ въ стопанския живот.

Подхвърли се и друга една мисъл, която тоже искамъ да засегна въ връзка с законопроекта, който обсъждаме. Аз съм напълно съгласен, че този въпрос, който ще повдигна сега, не стои въ прѣка връзка с законопроекта, но и той може да бъде сложен на обсъждане отъ министра на земеделството — евентуално би могъл да ни занимае друг път с него. Думата ми е за идеалното разрешение вобще на въпроса за положението на нашия селяк.

Изтъкна се тук — ако се не лъжа, отъ г. Дичева се спомена това нѣщо — че нашият селянин изобщо трябва да бъде застрахован. Чрез популярните застраховки ли, или чрез застраховането на плода от неговите имоти? Аз мисля, че имаме вече начало въ това отношение, макар то да не е най-идеалното разрешение на въпроса, какъ да бъде гарантиран земеделецът-стопанин въ спокойното обладание на това, което е резултат на неговия труд. Имаме застраховка срещу градобитина, имаме застраховка на домашния добитък на земеделеца. Сега се иска да се въведе застраховка на неговия имот, и, най-сетне, да се въведе и застраховка на неговия живот, ...

А. Буков (з): На дохода му.

Д-ръ Х. Мутафов (д): ... вобще застраховка на селянина отъ всевъзможните бедствия, които могат да го

постигнат. Според мене, ние бихме могли да разширимъ наченките, които имаме за застраховки на селянина, като въведемъ една обща, генерална застраховка на селянина-земледѣлецъ, каквато е застраховката за промишлените работници, т. е. така наречените обществени застраховки. Ако обществените застраховки могатъ да гарантиратъ на наемния работникъ, който не обладава нищо, известна помощъ въ време на бедствие, азъ мисля, че ние бихме могли да въведемъ такива застраховки и за селянина-земледѣлецъ, когато се касае да гарантираме спокойното стопанисване на неговата земя, за да не бѣде той смущаванъ отъ нищо, даже когато го сполетятъ известни нещастия.

Г. г. народни представители! Не желая да се впускамъ въ подробности, които, както казахъ, ще бѣдатъ предметъ на обсъждане въ комисията и при второто четене на законопроекта. Спрѣхъ се само на нѣколко принципиални положения, които искахъ да обясня отъ точка зрение такава, която да хармонира съ политиката, съ която се е нагърбилъ днешниятъ кабинетъ, днешното управление на Народния блокъ. Вие виждате, че задачата на законопроекта се свежда къмъ това — да гарантира единъ минимумъ земя на земледѣлца, която да бѣде неотчуждаема, и да облекчи неговите дългове, които му тежатъ, да му гарантира, съ други думи, кредитъ. Земя и кредитъ — това сѣ двата елемента, къмъ които би трѣбвало да се сведе цѣлото аграрно законодателство, каквото бихме могли да имаме. И оня, който най-добре разреши въпроса за поземелната собственостъ и въпроса за кредита земледѣлски, азъ мисля, че той ще има единъ голѣмъ активъ въ нашия стопански животъ.

Защото време е да спремъ само да теоритизираме, време е да спремъ само да се лутаме и да се смущаваме отъ известни опасности, които могатъ да ни дойдатъ оттукъ и оттамъ. Би трѣбвало да се направи нѣщо да се гарантира тая земя, да се гарантира тоя кредитъ, отъ който има наистина нужда селянинътъ-земледѣлецъ.

х. Г. х. Петковъ (д. сг): Съ този законопроектъ не се гарантира кредитътъ, а се разрушава. Тамъ е работата.

А. Буксовъ (з): Това е Ваше мнение.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Единъ минимумъ земя на селянина е гарантиранъ и сега. Както знаете, ние имаме законоположения, които гарантиратъ 20 декара земя — неотчуждаемъ минимумъ — на селянина-стопанинъ, и настоящиятъ законопроектъ не прави нищо друго, освенъ да удвоява тая земя — отъ 20 на 40 декара. Както виждате, началото го имаме; сега само засилваме, така да се каже, минимума земя, която, споредъ нашето схващане, е потрѣбна на селянина-стопанинъ, за да се предаде той спокойно на своя трудъ.

Азъ съмъ съгласенъ, че въпросътъ за земледѣлския кредитъ не е достатъчно разрешенъ отъ разглеждания законопроектъ, но тоя въпросъ подлежи на обсъждане въ детайлности въ надлежната комисия, която ще се занимае съ законопроекта. Тамъ този въпросъ ще намѣри надлежното си разрешение.

Азъ ще спра вниманието ви върху още единъ въпросъ и съ него свършвамъ. Съ гарантиране земята и съ даване кредитъ още не сме направили всичко, което сме длъжни да направимъ по отношение на нашия земледѣлецъ. Има единъ трети въпросъ — рационализацията на земедѣлството — на който наистина сега нѣма да се спираме, защото той нѣма връзка съ постановленията на законопроекта, но който би трѣбвало да се има предъ видъ. Много намѣсто се забелязваше отъ мнозина, които говориха отъ тая трибуна, а и по-рано, когато се обсъждаше въ нашата преса същиятъ този проблемъ, че би трѣбвало да се мине и къмъ рационализация, къмъ модернизирание на земедѣлството, къмъ увеличение доходността на земедѣлството. Ако ние увеличимъ доходността на земедѣлството, макаръ и на тия 40 декара земя, минимума, който гарантираме на българския селянинъ — по какъвъ пътъ безразлично е — ние съ това вече сме закрили цѣлата онази аграрна политика, която трѣбва да има едно правителство въ нашата страна. Какъ ще се увеличи доходността на земедѣлството — дали чрезъ машинизирание на това земедѣлство, както става то въ Америка, дали чрезъ колективно, заедно обработване на земята, както става въ Съветска Русия днесъ, дали чрезъ кооперативенъ начинъ на обработване на земята, безъ да се губи индивидуалната, личната собственостъ върху нея — безразлично е. Всички тия положения биха могли да бѣдатъ предметъ на всестранно обсъждане. Но въпросътъ е тамъ, че трѣбва да се направи, че трѣбва да се стори нѣщо за увеличение доходността на нашето земедѣлство. Докато нашиятъ земедѣлецъ едва

може да извади отъ 50 декара онова, което му е необходимо, за да не гладува, азъ мисля, че ние не сме разрешили аграрния въпросъ, макаръ да сме дали на селянина единъ минимумъ земя и известенъ кредитъ. Само когато той не ще човърка и обработва по примитивенъ начинъ своята земя; само когато му дадемъ възможностъ да увеличи доходността на своята земя, и да получи отъ нея поне онова, което му е необходимо, за да може да съществува като човѣкъ преди всичко, а не да бѣде принуденъ да тегли тия неслоди, които съвременниятъ селянинъ-стопанинъ прекарва; само когато ние бихме му гарантирали възможността да дойде до едно добруване — тогава ние ще сме разрешили и проблема за селянина-стопанинъ въ селото. Много справедливо се забеляза, че интеллигентните сили, които иматъ голѣми аграрни познания, като агрономи и пр., не могатъ да се подвизаватъ редомъ съ нашия селянинъ, само по една причина — защото не могатъ да понасятъ ония тежки условия на живуване, въ които е свикналъ да живѣе нашиятъ селянинъ, защото, съ други думи, не могатъ да гладуватъ така, както селянинътъ гладува. Тѣ бѣгатъ отъ селото, макаръ че имъ се дава достатъчно земя да я обработватъ; напушатъ я, защото не могатъ да се поставятъ при тия мизерни условия, при които живѣе селянинътъ. Но това далечъ не значи, че ние трѣбва да стоимъ съ скръстени ръце и да се примиримъ съ това положение, което заварихме. Азъ мисля, че трѣбва да се стори нѣщо за подобрене хала на селянина. Ако не могатъ агрономите да живѣятъ въ село и бѣгатъ отъ тамъ, защото положението е тежко, тоя фактъ трѣбва да ни подкаже, че ние трѣбва да направимъ всичко, което може да се стори за подобрене хала на стопанина-земледѣлецъ въ селото. Ако увеличимъ производителността на неговия трудъ, ако гарантираме неприкосновеностъ на земята му и му дадемъ възможностъ да се ползува съ кредитъ, . . .

А. Буксовъ (з): И му махнемъ борчоветъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): . . . азъ мисля, че сме разрешили аграрната проблема, че сме извършили аграрната реформа, която има да се извършва по цѣлия свѣтъ.

Г. г. народни представители! Две думи за борчоветъ. Преди 30 години азъ имахъ случай да реферирамъ въ Висшия земедѣлски съветъ, за който ви поменахъ, върху същиятъ тия въпроси, които днесъ сѣ предметъ на обсъждане. И още тогава азъ бѣхъ характеризиралъ земедѣлския проблемъ, като въпросъ, първо, за даване земя, второ, за облекчение данѣнния товаръ на селянина, трето, за разплащане неговите дългове, и четвърто, за организиране на кредита. Тѣзи сѣ четиритъ — преди малко азъ казахъ, че сѣ три, сега прибавете и данѣнитъ, за да станатъ четирини — страни на въпроса, които би трѣбвало да спратъ вниманието на всѣки законодатель, който не иска да си играе съ фрази, съ хубави думи, но би искалъ да твори и да създава. Ако Народниятъ блокъ се спре на всички тия проблеми — а азъ мисля, че Народниятъ блокъ има прѣка задача и е длъженъ да стори това, пъкъ има и добрата воля, поне досега заличъ тая добра воля — ако той се допре, тури се въ съприкосновение съ тия четирини проблеми и ги разреши сполучливо, азъ мисля, че ще направи много и много за облекчение положението на нашите селяни, на трудящия се народъ.

П. Напетовъ (раб): Нѣма да може.

А. Буксовъ (з): Тогава никога нѣма да стане.

Д-ръ Х. Мутафовъ (д): Напримѣръ, за данѣнитъ, вие казвате, че днешниятъ кабинетъ не само не е намалилъ тѣзи данѣци, ами възнамѣрява да ги увеличи.

Г. г. народни представители! Доколото азъ познавамъ цѣлото законодателство, което се има предъ видъ отъ финансовия министъръ, то далечъ не цели увеличение на данѣнния товаръ; напротивъ, мѣчи се, чрезъ съответните разумни мѣроприятия, да направи, щото данѣчното бреме да бѣде равномерно и справедливо разпредѣлено, безъ увеличение. Ако, напримѣръ, ние намалимъ бюджета си отъ 7 милиарда само на 6 милиарда и спестимъ 1 милиардъ отъ разходитъ, които сме правили досега, азъ мисля, че не може да има по-реално доказателство отъ това, че правителството, което изхожда отъ Народния блокъ, мисли за намаление на данѣчното бреме на българския народъ. Когато вие намалите това данѣчно бреме съ 1 милиардъ лева, вие сте направили вече една крачка. Азъ не казвамъ, че сте изходили всички пѣтища, че сте сторили всичко, но че сте направили една значителна крачка въ тая насока. И азъ нѣма, освенъ да ржкоплъскамъ на едно такова облекчение на данѣчното бреме,

което отдавна е станало непоносимо у насъ. Спомнямъ си, че преди години бившиятъ министъръ на финанситъ, г. Петъръ Тодоровъ, тогава опозиционеръ въ Камарата, говори по държавния бюджетъ. Той заяви, че държавния бюджетъ е нарастналъ до такава цифра, че последната капка, която би се налѣла въ чашата, ще прелѣе тая чаша и че не е възможно повече да се понася данъчното бремене отъ българския селянинъ. Е добре, сѣщиятъ г. Петъръ Тодоровъ, който завари бюджета на 4 милиарда, ни го остави на 6 милиарда, съ 2 милиарда биде увеличенъ данъчниятъ товаръ, отъ сѣщия, който смѣташе, че не може повече да се отегчава и да се уголѣмява бюджетътъ нито съ една стотинка.

Азъ мисля, че е време да се опомнимъ, г. г. народни представители, не да си играемъ съ хубави фрази, не да си служимъ съ хубави думи, когато се качваме на трибуната, да се залѣгваме единъ други, а трѣбва да пристѣпимъ къмъ мѣроприятия, които да отговарятъ на нашитѣ пожелания; не да говоримъ за капитали, за спестявания, за намаляние на данъцитъ и пр. само затуй, за да се харесваме или да бѣдатъ вписани въ дневницитъ тия хубави думи, а въ сѣщностъ нищо да не сме сторили за разрешението на най-парливия, бихъ казалъ, отъ всички въпроси въ нашия стопански животъ. Азъ нѣма, освенъ да рѣкопѣлѣкамъ на правителството, което изпълнява единъ дългъ, единъ ангажментъ по отношение българския народъ, като ни сезира съ законопроекта, като настояция. Ще гласувамъ на драго сърдце за него и бихъ желалъ да се върви все въ тая насока, за да може да се достигне до единъ реаленъ успѣхъ, който би задоволилъ българския народъ. (Рѣкопѣлѣскания отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. г. народни представители! Г. Георги Ганевъ, записанъ преди г. д-ръ Мутафовъ, когато му е дошелъ редътъ да говори, не е билъ тукъ. Той желае да говори и моли Народното събрание да му се даде думата. Понеже бюрото самоволно не може да разреши въпроса, оставямъ на Народното събрание да го разреши.

Х. Родевъ (нац. л.): Г. председателю! Сега е моятъ редъ да говоря. Азъ не съмъ сигуренъ, че ако отстъпимъ реда си на г. Ганевъ, което бихъ направилъ охотно, не ще се направи предложение да се прекратятъ дебатитъ и да бѣда лишенъ отъ възможността да се изкаже.

Министъръ Д. Гичевъ: 12 души сѣ говорили вече.

П. Стоевъ (раб.): Въпросътъ, който ни занимава, е голѣмъ, г. министре,

Министъръ Д. Гичевъ: Само съ речи нѣма да се разреши.

А. Буковъ (з.): (Къмъ П. Стоевъ) Трѣбва цѣлата ваша група да говори!

А. Аврамовъ (з.): Г. г. народни представители! Вие трѣбва да чувате думата на г. Ганевъ — единъ човѣкъ, който работи непосредствено земледѣлие. Нека му дадемъ възможностъ да се изкаже.

Х. Родевъ (нац. л.): Азъ нѣмамъ нищо противъ, но да не би да се прекратятъ дебатитъ и да бѣда лишенъ да говоря.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Които г. г. народни представители сѣ съгласни, да се даде думата на г. Георги Ганевъ, ...

Х. Родевъ (нац. л.): Кой прави това предложение?

Председателстващъ Н. Шоповъ: Азъ не мога да му дамъ думата, безъ да питамъ Народното събрание.

Х. Родевъ (нац. л.): Азъ смѣтамъ, че председателството не може да ни сезира съ това предложение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Отъ много дребни работи правите въпросъ. Ще дадемъ и на Васъ думата. Които сѣ съгласни да се даде думата на г. Георги Ганевъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Има думата народниятъ представител г. Георги Ганевъ.

Х. Родевъ (нац. л.): Сега ще се предложи прекращаването на дебатитъ.

А. Аврамовъ (з.): Нѣма да се предложи.

Г. Ганевъ (з.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Действително, говорѣ се много по този законопроектъ, има записани още мнозина да говорятъ, но трѣбва да се говори, понеже съ този законопроектъ се поставятъ основитъ на нашата бѣдеща стопанска политика въ България. Азъ нѣма да говоря много обширно. Преговорившиятъ оратори се изказаха доста обширно, засегнаха всички причини, които сѣ докарали до това положение нашия селякъ. Съ две думи казано, създаде се хаосъ въ нашия стопански животъ. Шомъ престане да бѣде консомативно земледѣлското сѣсловие, шомъ то престане да бѣде платежноразносно, настѣпва сѣщински крахъ, цѣлъ хаосъ въ нашата страна. Затова този законопроектъ се явява тъкмо навреме, тъкмо въ дванадесетия частъ, така да се каже. Нека нашитъ управници иматъ предъ видъ, че ако съ този законопроектъ не бѣде разрешенъ въпросътъ за подпомагане на земледѣлското сѣсловие, азъ безъ стѣснение заявявамъ, че въ нашата страна ще настѣпи смутъ. Не искамъ да бѣда обвиняванъ, че съмъ революционеръ, но ако потърсимъ причината, която е пораждала смутоветъ въ всички страни, ще видимъ, че още преди 2500 години Аристотелъ е казалъ, че сиромашията, изнемогването на широкитъ народни маси, е пораждала, поражда и ще поражда смутове въ всѣка страна. Българскиятъ народъ се намира именно предъ този смутъ. Азъ ида отъ селото и когато дебатираме по този въпросъ, смѣя да ви заявя, че селякътъ, който най-добросъвестно изпълни своето предназначение като герой по бойнитъ поля, като такъвъ и въ полето на труда, въпрѣки петвѣковното робство, отъ родната запустѣла земя, сѣ най-примитивни срдѣства, съ своята жилава рѣка и упоритъ трудъ разхубави нашата страна, като създаде въ нея овошарство, земледѣлие и скотовѣдство — въ всѣко отношение българскиятъ селякъ се оказа достоенъ за своя постъ, той оправда своето предназначение. Но този български селякъ, върху гърба на когото въ продължение на 50 години се градѣха палати и се създаваше разкошенъ животъ въ голѣмитъ градища, на когото въ продължение на 50 години знаеха да казватъ само: „Дай“, днесъ този български селякъ е изпадналъ въ немилостъ. Она денъ г. Стефанъ Даскаловъ каза, че въ селата нѣма вече газъ. Не газъ, но и солъ нѣматъ, г-да. Она денъ азъ бѣхъ на село и, когато се изспина солта отъ солницата на земята, когато събираха разпиляната солъ, мене ми приседна хапката на гърлото. Селянинътъ днесъ не може да си купи даже и солъ.

Азъ не искамъ да ви отвлечамъ вниманието по-нататкъ, но съ две думи заключавамъ: законопроектътъ иде тъкмо навреме и ние всички трѣбва да дадемъ жертви, за да може да се разреши въпросътъ за облекчение задълженията на селянина по възможностъ въ най-правата смисълъ.

Отъ кого ще се вземе? Ще се вземе отъ тия, които ограбваха народния трудъ въ продължение на 50 години.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Това малко на большевизмъ прилича.

Г. Ганевъ (з.): Въ продължение на 50 години българскиятъ селянинъ плаща задължения. Никой не може да отрече, че всичкитъ този разкошъ, всичкитъ тия богатства сѣ събирани отъ широкитъ народни маси и предимно отъ земледѣлца. Защото, ако се печелѣше съ трудъ, г-да, ние трѣбваше да сме на мѣстото на банкеритъ, защото ние съ цѣлото си семейство работимъ по 15—16 часа на денъ, вдигаме невѣрствитъ си синове, 7—8-годишни, да работятъ отъ тъмни зори до тъмни нощи. Ако трудътъ ни бѣше възнаграденъ, ние трѣбваше да сме на мѣстото на банкеритъ.

Нѣкой отъ работницитъ: (Казва нѣщо)

Г. Ганевъ (з.): Азъ ще ви отговоря. Чакайте, ще ви начеша и васъ. Идва свещениятъ моментъ, казвамъ, когато трѣбва да опитаме на дѣло нашия патриотизмъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з.): Това е една много права мисль. Ако съ трудъ се заботяваше, земледѣлецътъ трѣбваше да бѣде банкеръ.

Х. Трайковъ (раб.): Ако трудътъ не бѣше ограбванъ отъ банкеритъ.

Г. Ганевъ (з.): Нека спокойно посегнемъ на тия богатства, които се трупаха въ продължение на 50 години, за да посрещнемъ най-безболезнено тия задължения. Азъ чухъ много мѣждувания, много добри мисли, обаче, по селски азъ раз-

решавамъ въпроса така: 50% намаление на задълженията, защото при все това банкеритъ ще бждат пакъ по-добре. Значи, 50% отъ задълженията да се опростятъ, останалото задължение да се разсрочи за 4—5—8 години безъ лихва — ето спасението на страната.

П. Стоевъ (раб): Тукъ пакъ се лъжешъ.

Г. Ганевъ (з): Азъ познавамъ психологията на българския селянинъ: спасимъ ли селяка, на другия денъ той ще каже на жена си: „Жено, отъ стотъ хиляди лева, които ги дължимъ, 50 хиляди сж опростени, а останалитъ 50 хиляди лева, които дължимъ, сж разсрочени за 5—6 години безъ лихва, ще ги изплатимъ“. И той веселъ и засмъхъ, съ две глави лукъ въ торбата, пакъ ще засвири и пакъ ще запъе и ще тръгне на нивата си да работи.

Но отъ какво дължи тия 100 хиляди лева българскиятъ селякъ? Дали ги е пропилялъ, дали ги е пропилял, дали ги дължи поради това, че е пратилъ жена си по курортъ, дали поради нѣкое разточителство е направилъ тия задължения? Не, той ги е направилъ по простата причина, която я казаха и други, казвамъ я и азъ — че когато ценитъ на неговитъ произведения бѣха високи, той се впусна да купува ниви, да строи къщи, да си набави по-добъръ инвентаръ, по-добъръ добитъкъ, . . .

Г. Манастовъ (раб): Да си купи хлѣбъ.

Г. Ганевъ (з): . . . даже нѣкои си купуваха конь по за 40—50—60 хиляди лева, и когато кризата го завари въ това положение, когато ценитъ на неговото производство паднаха, селянинътъ се видѣ въ едно безизходно положение или, съ други думи, въ единъ чакмакъ-сокакъ. Отъ друга страна, много допринесе и така нареченото машинизиране на селското стопанство. Говоря така, защото и азъ съмъ отъ машинизираниитъ.

Министъръ Д. Гичевъ: Отъ загазилитъ, значи.

Г. Ганевъ (з): Като почнешъ отъ браната, култиватора, редосѣялката, вършачката — всичко това съмъ си набавилъ, поради една глупава и щурава политика на машинизиране нашето земледѣлие. Не искамъ да бжда демагогъ и не отричамъ, че земледѣлскитъ орждия и машини допринасятъ въ земледѣлието, но тѣхното въвеждане трѣбваше да става съ една умностъ. Казаха на нашия министъръ, ще го кажа и на васъ, и на ония, които тукъ отъ два дни мѣдруваха, че още стоятъ скопчани съ тель, неразглобени, редосѣялктъ и тежитъ брани въ Сtrandжанския балканъ и надали подиръ 100—200 години ще бждатъ употребени, ако ги оставимъ така. Ето ви една щурава политика на едни управници, които сж скжсали съ своя народъ, които не познаватъ неговата болка, които не познаватъ неговия битъ.

Министъръ Д. Гичевъ: Отъ доставкитъ на тѣзи машини, обаче, има печалби!

Г. Ганевъ (з): Г. Цанковъ въ едни свои изявления въ в. „Демократически говоръ“ — запазилъ съмъ този брой — казва: „Ние направихме най-много за селото ние дадохме най-много за селото“. Какво сж направили най-много за селото, какво сж дали най-много за селото? Туй, че заробиха селото. За да видите какви сж тѣхнитъ грижи за насъ, ще ви дамъ единъ примѣръ, за който ще ви моля да ме извините. Двама души заминали за Бургазъ. Единиятъ книжаръ отъ Кара-бунаръ. Въ хотела намиратъ една стая съ едно легло и тамъ пренощували. Единиятъ отъ тѣхъ разправя: „Презъ нощта усѣщамъ моя другаръ да ме дърпа по страната. Питамъ го: какво правишъ?“ — „Чешамъ се“. — „А бе ти чешашъ мене“. — „А-а-а, азъ се чуда защо не ми става сладко“. (Смѣхъ) Всички тѣзи добрини, които тѣ (Сочи сговориститъ) правиха, бѣха само горчивини за българския народъ.

Г-да! Говори се за финансова криза, за стопанска криза, говори се и за морална криза. Ако действително у насъ имаше законъ за морално наказание, тогава тѣзи (Сочи сговориститъ) самозабравили се тѣсти шкембета отдавна трѣбваше да бждатъ наказани. Въ Америка сжществува законъ, споредъ който единъ шофьоръ, когато по невнимание убие човѣкъ, задължително присѣтствува въ мортата, за да види потресающата сцена, резултатъ на неговото невнимание. Ако и у насъ имаше такъвъ законъ, трѣбваше да заведемъ г. Цанковъ на село, не при банкерина, не при лихварина. който действително е добре, а при ония жени, които сж забрадили главитъ си съ черни кърпи, при тѣхнитъ голи, боси и гладни дечица. Г. Цанковъ, като ги види, втори пътъ нѣма да се върне въ село. Такъвъ законъ за морално наказание трѣбва за тѣхъ.

Г. г. народни представители! Азъ казвамъ, че действително българскиятъ народъ се намира на последната барикада на крепостта, . . .

П. Стоевъ (раб): Социалната революция.

Г. Ганевъ (з): . . . и ако той още намира въ себе си сили да се бори съ мизерията, то е затуи, че има още една надежда. Днесъ цѣла стопанска, земледѣлска България е обърната на слухъ, и земледѣлецътъ отъ четиритъ крайца на нашето отечество дава последната си стотинка, за да си вземе вестникъ и съ затаенъ дѣхъ го чете, за да види какво става тукъ, въ Парламента. Ако българскиятъ селянинъ нѣма тази надежда, въ която намира сили да се бори съ мизерията, която го е налегнала, разберете, че той по никой начинъ нѣма да търпи повече гаврата, която се върши съ него. Българското селско стопанство е поругано, българското селско достойнство е поругано. Онзи герой, който по бойнитъ полета стоеше гладенъ, голъ, босъ, дрипавъ, онзи герой, който спечели слава по бойнитъ полета, бѣше принуденъ да се върне въ родната си земя съ откъснати покрайнини — златна Добруджа, Западни покрайнини, Тракия и Македония.

А. Аврамовъ (з): Даневъ ще каже.

Г. Ганевъ (з): Азъ говоря за типичния български земледѣлски стопанинъ. Днесъ българскиятъ земледѣлски стопанинъ лѣе кървави сълзи, както се казва; днесъ се разплакватъ жената, децата, дъщерята на тоя български земледѣлски стопанинъ. Та има ли по-голямъ позоръ, г-да: цѣло лѣто едни да играятъ табла по софийскитъ кафенета и кабарета, женитъ имъ да ходятъ по курорти, а презъ зимата да взематъ на българския земледѣлски стопанинъ и последната му крава, и последния му волъ! Има ли по-плачевно положение отъ това на българския земледѣлски стопанинъ, който е изпадналъ до положението да не може да събере нѣкакви си нѣколко хиляди лева и да си плати дълговетъ! Ето, азъ ще ви кажа единъ случай въ с. Ново-Паничерево. Нѣкой си селянинъ ималъ да дава 2.000 л., отива бирникътъ-екзекуторъ и го поканва да си плати задълженията. Той казва: „Г. приставъ! Нѣмамъ пари, но ще събера отъ другари и приятели 1.000 л. да платя сега половината, другата ще платя подиръ месецъ — два“. Приставътъ му казва: „Не може“, изкарва прасето му на публична проданъ и добива — каква цена мислите? — 700 л.! Затуи казвамъ, че гордостта и достойнството на селската челядь сж поругани. Нека бждемъ на шрекъ и да направимъ най-големъ жертви. Спасимъ ли чичо, спасена е и цѣлата страна. Спасимъ ли селянина отъ този кошмаръ, той ще си отиде въ къщи и ще каже на жена си, на децата си, както каза единъ мой приятелъ на своитъ си: „Жено! Имамъ 40.000 л. задължения; всичко е обърнато въ изпълнителни листове; събралъ съмъ 10.000 л., но съ тѣхъ държа едно отбранително положение; не зная на кого първо да ги дамъ; защото, ако ги дамъ на единъ кредиторъ, не знамъ дали другъ нѣма да дойде да секвестира“. Но ако тия 40.000 л. се разсрочатъ да се плащатъ въ 10 години по 4.000 л. или 4.500 л., чичо ще отиде въ къщи и ще каже: „Жена, деца! Положението е спасено; до октомврий, ноемврий, декемврий месецъ въ нашата къща нѣма нито червенъ листъ да влѣзе, нито приставъ ще дойде, обаче ние трѣбва да приготвимъ за тогава 4.000 л.“ И той, както е събралъ 10.000 л., преспойто до м. декемврий ще събере припадащата се частъ отъ дълга си. Нашиятъ селянинъ не е вискателенъ, той е свикналъ съ сиромашията; той е повече отъ скроменъ, светецъ е — ще тури въ торбата две глави лукъ, ще запъе и съ пѣсень ще отиде на нивата съ своитъ волове, но ще гледа да събере тия пари. Така че на всѣка цена трѣбва да бждемъ най-осторожни, най-внимателни къмъ него и неговитъ задължения, които той е направилъ не по своя вина, трѣбва да ги намалимъ съ 50%, а останалото да го изплати въ по-дълъгъ срокъ безъ никаква лихва.

Отдезъ, като говорѣхъ за смутъ, на другаритъ отъ тукъ (Сочи работницитъ) имъ дойде кефтъ, удоволствие имъ стана. Бждете спокойни, г. г. народни представители! За мене, селяка бай Георги, комунистическа опасностъ нѣма. Защо? Защото, казахъ ви за онзи герой, който съ голѣмо прискрѣбие се върналъ въ родната земя отъ бойното поле, глътна горчивия халъ, изпи горчивата чаша, но бързаше да се върне въ своето гнѣздо, свито съ труда на свидна другарка и съ труда на цѣлата си челядь — да види своята челядь, своя домъ, своя воля, своята кокошка, своята градина, своя имотъ, който му е останалъ отъ дѣди и прадѣди, като и той е припечелвалъ педя по

недя. Не така лесно ще се подаде чичо, ако отидеш да му казваш да прави бунт.

П. Стоевъ (раб): Тогава коя е тази опасност, срещу която искате да се пазите?

Г. Ганевъ (з): Чакайте, ще Ви кажа. — Ако вие, г. г. комунисти, искате да се възползвате от едно положение, от революцията в Русия, ето ви отговорът. Още по времето на Толстой един селянин казал: „И кокошка да имаш, нѣма къде да я пуснеш!“ Затуй избухна революцията в Русия, защото руският селянин бѣше онеправданъ. Азъ ви говоря така, както разбирамъ, и това, което казахъ, нѣма да отречете. Г-да! Когато се говори за комунистическа опасност, азъ бихъ желалъ само единъ отъ тия другари да отиде в Русия.

Тукъ прекъсвамъ мисълта си, за да ви наведе следния примѣръ. Съществува следното повѣрие в древна Турция, която се е славилъ съ своето правосѣдие. Отива единъ при великия везиръ и му казва, че единъ сѣдия вземалъ рушветъ. Великият везиръ вика сѣдията и го пита: „Вѣрно ли е, че си вземалъ рушветъ?“ — „Вѣрно е“. Тогава великият везиръ свиква короненъ съветъ и казва: „Г-да! Империята е загубена!“

Когато единъ отъ васъ отиде в Русия и пише на своя братъ: „Братко! Ела в Русия да оремъ земята“, никой отъ васъ нѣма да отиде в Русия да оре земята. За мене, това е вашиятъ болшевиизъмъ! (Смѣхъ въ мнозинството. Възражения отъ работниците)

Г. Костовъ (раб): Вѣрно е, че тамъ има земеделска комуна на името на Димитъръ Благоевъ и тамъ работятъ българи емигранти, които иматъ модерно стопанство.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Н. Захариевъ (з): Г. Ганевъ! Г. Костовъ отиде в Русия да учи минно-поддривно дѣло. Той отиде да учи не какъ се оре и какъ се копае, ами какъ да събаря.

Г. Костовъ (раб): Това е една клевета, която само единъ ренегатъ и предателъ, единъ шефъ на емиграцията може да каже!

Н. Захариевъ (з): Азъ казахъ, че не си отишелъ да се учишъ да орешъ и копаяшъ.

Г. Костовъ (раб): Въ всѣки случай, не съмъ вършилъ предателство, каквото ти си извършилъ.

Н. Захариевъ (з): Не сме служили на единния фронтъ — това ли е предателство?

Г. Ганевъ (з): Моля г. г. комунистите да бждатъ внимателни. Азъ говоря искрено. Позволете, г. Костовъ, азъ мога смѣло да заявя, че ако докарате най-добрия агрономъ въ селото ми и дадете на него 100 декара земя и на мене също 100 декара, азъ ще ги обработвамъ по-добре, защото въ мене има скрити потайни сили, добити отъ дългогодишната опитностъ въ работата, когато съмъ лежалъ въ угарята.

Ето какъ се работи земята в Русия. Тамъ се работи по три начина: (Чете) „1) Совхози — стопанства, които работятъ за смѣтка на държавата; 2) Колхози — сътрудничество между чифликчи и земеделски работници;...“ — Туй стопанство е най-разпространено. Защо? Защото въ него чифликчията притежава най-голяма опитностъ.

Нѣкой отъ работниците: Съ крава и волъ ли работятъ?

Г. Ганевъ (з): Това го знаете. Азъ не съмъ за чифликчинтъ, обаче земеделчието не е като фабриката, която гѣче тухли, а иска опитностъ. — (Чете) „3) Земеделски комуни. Въ тѣхъ земята е напълно колективизирана; частното ѝ притежание е унищожено 100%“.

Г. Костовъ (раб): Коя е тази книга?

Г. Ганевъ (з): Тя е ваша книга. Ще ви я покажа. (Чете) „Имаме 4 категории заплати“. Азъ вземамъ крайнитъ две: първо, коларитъ, краваритъ, овчаритъ и орачитъ получаватъ по една рубла на день; второ, служащитъ въ канцелариитъ получаватъ по две рубли на день; или, съ други думи казано, по наша смѣтка, първитъ получаватъ по 3.000 л. на месецъ, а вторитъ — писаритъ — по 6.000 л. на месецъ.

П. Стоевъ (раб): Отъ коя книга четете?

Г. Ганевъ (з): Ще ви я дамъ.

Какъ постѣпвате съ работниците? — (Чете) „Членовѣтъ, чиято работа е незадоволителна, биватъ най-напредъ мърсени и сетне, ако не се поправятъ — изключвани“. Ето ви, г-да, мързеливиятъ си е мързеливъ, работоспособниятъ си е работоспособенъ, защото азъ не искамъ тукъ да ви увѣрявамъ, но самата природа не ни е надарилъ съ еднакви физически сили и съ еднакви умствени дарби и похвати.

А. Аврамовъ (з): (Къмъ Г. Ганевъ) Георги! Тия (Сочи работниците) ще излѣзатъ най-мързеливитъ. Като идатъ тамъ, ще ги изключатъ.

Г. Ганевъ (з): Но въ заключение ще кажа, че отъ 5—6 месеци азъ не чувамъ другаритъ отъ крайната лѣвица да говорятъ за работниците, за които трѣбва да водятъ една справедлива борба, защото работничеството изнемогва и бедствува — и ние сме първитъ, които му съчувствуваме, защото ние заедно съ него работимъ, и то заедно съ насъ твори. Вмѣсто господата да съсредоточатъ своето внимание върху борбата на безработнитъ, азъ често пѣти ги слушамъ да плачатъ за селото. Г-да! Оставете азъ да поплача за селянитъ. Вие играете табла изъ кафенетата, женитъ ви ходятъ лѣтно време на курорти, а азъ, който работя самъ земята съ моето семейство, не искамъ вие да ми давате акълъ и да ме учите какъ да работя земята.

П. Стоевъ (раб): И ние работимъ.

А. Буковъ (з): Вие сте герои на труда.

Г. Ганевъ (з): Азъ не говоря случайно. Азъ казвамъ, че отъ васъ нѣма да се намѣри нито единъ, който, ако получи писмо отъ Русия, въ което му пишатъ: братко, ела в Русия да оремъ заедно земята, да отиде веднага в Русия. Никой отъ васъ нѣма да отиде тамъ, защото тамъ не може да се продава шмекерлъкъ, а трѣбва да се работи (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството и възражения отъ работниците)

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни). (Къмъ работниците) Моля, г-да, на какво обръщате Парламента?

Г. Ганевъ (з): Ето, г-да, свещениятъ моментъ, въ който Парламентътъ може да помогне на широкитъ народни маси, въ който може да помогне на задлъжнялия селянинъ. Спасимъ ли селянина, спасена е страната.

П. Стоевъ (раб): Отъ кого?

А. Буковъ (з): Отъ васъ ленивцитъ.

Нѣкой отъ земеделцитъ: Отъ комунизма.

Г. Ганевъ (з): Отъ заблужденията.

Н. Захариевъ (з): Отъ скакалицѣ.

Г. Ганевъ (з): Спаси ли се селянинътъ отъ своитъ задължения, стане ли той консомативоспособенъ, ще се създаде животъ у насъ: ще даде хлѣбъ и на работника, ще се създаде работа и на еснафа и пакъ ще почнатъ да течатъ нормалнитъ времена.

Г. Костовъ (раб): Селянинътъ нѣма покупателна способностъ, защото нѣма пари.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Г. Ганевъ (з): Ако се вслушаме въ това, което говорятъ нѣкой хора, човѣкъ би помислилъ, че на земята анджакъ нашата страна е страната на най-големото родолюбие. Често пѣти слушамъ да се говори за родолюбие, за родолюбиви организации: „Родна защита“, организация за защита правата на човѣка и пр.

А. Буковъ (з): А лѣтно време ходятъ по курортитъ!

Г. Ганевъ (з): Анджакъ сега е време да излѣзатъ на първа линия родозащитнитъ, за да подпомогнатъ на родния селянинъ, защото подъ думата „Родна защита“ азъ не разбирамъ друга защита, освенъ защита на роднитъ братя. Азъ слушахъ речи на родозащитници въ втора шуменска бирария. Все за „Родна защита“ говориха, все за народа говориха, а следъ половинъ часъ ги гледахъ, че почнаха да излизатъ на четири крака, пияни. Съ такива фалшиви патриоти ние трѣбва да бждемъ на

чисто. Азъ знамъ, че има „Родна защита“, но тя е тамъ долу — това сж онѣзи космати гърди въ село, които, когато дойде моментъ да се защитава родината, ще се изправятъ първи срещу снарядитѣ, срещу картчницитѣ и ножовѣтѣ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Н. Захариевъ (з): На първа линия ще бждатъ!

Г. Ганевъ (з): А тѣзи, които се наричатъ сега родозащитници, възпитаници на софийскитѣ кабарета, тѣ пакъ ще останатъ по телефонитѣ или по военнитѣ магазини и складове. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

П. Стоевъ (раб): Тѣ сж защитници на родния капиталъ. Тѣ си иматъ назначение. Не забравяйте това!

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Слушай го, слушай го! Много право приказва човѣкътъ.

П. Стоевъ (раб): Азъ го слушамъ, но искамъ да го допълня.

Г. Ганевъ (з): Нали знаете, че има една турска приказка: „Чобукъ хайрсъзъ евсайбишни шашарѣрѣ“, която значи: ловкиятъ хайдукъ шашардисва домовладиката. Вие отивате по селата и казвате: „Другари безимотни селяни“, а азъ, който съмъ правилъ чиракъ, ще ви кажа, че съмъ създавалъ нѣколко чираци, а тая година направихъ единия си чиракъ стопанинъ. Провѣрете и ще се убедите, че е вѣрно. Идва при мене единиятъ ми чиракъ и ме пита: „Бай Георги, какво да правя“. Казвамъ му: „Ела при мене, чиракувай, помагай на мойто момче“. Той работи при мене, а сега е стопанинъ съ чифтъ волове.

А. Буковъ (з): Я вземи и Петко Напетовъ, че го направи чиракъ. (Смѣхъ)

Г. Ганевъ (з): Ние селянитѣ най-добре знаемъ какво е стремлението на всѣки единъ отъ насъ. Всѣки селянинъ може да нѣма пари, но ще си вземе две телета, а следъ нѣколко години тѣ ще станатъ волове. Стремѣжътъ на селянина е да има едно парче земя, той иска да бжде оземленъ, да стане стопанинъ. Въ душата на нашия селянинъ не е залегналъ зародишътъ на комунизма. Когато посѣгнешъ ти къмъ неговата собственост, ще срещнешъ най-големата съпротива. Ако вие, комунистѣтѣ, се радвате на една временна печалба въ селата, то е поради мизерията, поради лошитѣ условия, които сж тласнали нашитѣ народни маси къмъ васъ, и които вие заблуждавате. Но когато му дойде моментътъ да провъзгласите вашата диктатура чрезъ революция, за мене нѣма никакъвъ страхъ, защото, спасимъ ли сега селянина отъ този кошмаръ, запазимъ ли земята на селянина и той си остане въ село, тогава вече вие нѣма кжде да сѣете вашата отрова.

П. Стоевъ (раб): Ние сме почнали отъ селата.

Р. Рангеловъ (раб): Вашитѣ ортаци нѣма да ви позволятъ да подобрите положението на селянина.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Г. г. народни представители отъ работническата група! Какво правите вие, на какво обръщате Парламента?

Г. Ганевъ (з): Г. г. народни представители! Много се говори по тоя законопроектъ и затуй азъ нѣма повече да ви отекчавамъ. Ще разгледамъ сега само нѣкои постановления отъ законопроекта така, както азъ ги разбирамъ.

Споредъ мене, подъ закрилата на законопроекта трѣбва да бжде земята до 300 декара, както и да не се опредѣля размѣрътъ на задълженията — всички задължения да бждатъ подъ закрилата на законопроекта. Освенъ това, мораториумътъ да бжде до 1933 г. Разсрочката да бжде за 10 години и безлихвена. Ако законопроектъ се приеме така, тогава страната ще бжде спасена още въ деня, когато влѣзе законътъ въ сила, защото който дължи 20.000 л., за него нищо не сж да плаща 2.000 л. годишно. Приемемъ ли така законопроекта, азъ ви увѣрявамъ, че най-големата задача е изпълнена.

А. Аврамовъ (з): Георги! Кажй нѣщо и за чл. 12.

Г. Ганевъ (з): Ще кажа. — Вчера слушахъ мѣдруванията на нѣкои народници, които казваха, че ако се прокара този законопроектъ, селянитѣ нѣмало вече отъ кжде

да взематъ кредити. Г-да! Азъ ви увѣрявамъ, че кредиторитѣ сами ще ни предлагатъ кредитъ. Когато единъ кредиторъ знае, че азъ съмъ платежоспособенъ и ще му върна паритѣ, самъ той ще дойде да ми предлага пари. Тукъ нѣма никаква философия. Като освободимъ селянина отъ този кошмаръ, като намалимъ неговитѣ задължения съ 50% и ги оставимъ да бждатъ изпълнени въ срокъ 10 години безъ лихва, по този начинъ българскиятъ селянинъ ще се наплати, ще стане платежоспособенъ. Българскиятъ селянинъ въ такъвъ случай ще бжде абсолютно способенъ да си плати задълженията.

С. Димитровъ (раб): И страната е спасена отъ болшевизма!

Г. Ганевъ (з): И азъ се присъединявамъ къмъ мнението на преждеговорившитѣ — задълженията на селянина къмъ Земледѣлската банка, къмъ Кооперативната банка, Ипотекарната банка да не се намаляватъ, защото и азъ не искамъ да се посѣга върху светостта на Земледѣлската банка, единичниятъ институтъ, въ който намираме опора. Но ще моля задълженията къмъ Земледѣлската банка да бждатъ разсрочени най-малко въ 5 години. Сжщо така искамъ дълговетѣ къмъ държавата, данѣцитѣ, да бждатъ разсрочени въ 3 години на равни платки. Да кажемъ, нѣкой дължи 9.000 л. къмъ държавата — по 3.000 л. да плаща всѣка година, като, разбира се, си плаща и новитѣ задължения.

Г. г. народни представители! Азъ ви казахъ, че нѣма повече да говоря, защото и да говоримъ повече, то значи да повтаряме едно и сжщо. Имахъ материалъ да говоря повече, но нѣма смисълъ.

Г. Костовъ (раб): За другъ пѣтъ остави. Все ще ти се удаде нѣкой пѣтъ случай.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Костовъ! Запомнете, че се намирате въ българския Парламентъ. Не е позволено по единъ такъвъ много некоректенъ начинъ да се отнасяте спрямо Вашитѣ другари въ Парламента. Разберете, най-после, че тукъ не е нито църква, нито е заседание на вашитѣ приятели въ клуба. (Възражения отъ работницитѣ) Разберете това, защото иначе ще приложатъ санкции спрямо Васъ.

Г. Ганевъ (з): Г. г. народни представители! Ако се приеме законопроектътъ така, както азъ изказахъ пожелание, по този начинъ въпросътъ ще бжде разрешенъ и селянинътъ ще се окаже платежоспособенъ, ще може да се издължи, ще настѣпи успокоение въ широкитѣ селски маси и ние пакъ ще почнемъ да дълбаемъ земята. Да я оремъ и да произвеждаме плодове, нуждни за васъ, за насъ и за благоденствието на цѣлата страна. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Родевъ.

Х. Родевъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Нѣкой законопроектъ, съ който Народното събрание е било сезирано, не е будѣлъ толкова голѣмъ интересъ всрѣдъ народното представителство и всрѣдъ широкитѣ народни маси, както законопроектътъ, който е представенъ на насъ за обсъждане и за одобрение.

Свѣтътъ се тресе отъ една нечувана криза. Тази криза обхваща не само народи бедни и малки, като нашия; подъ ударитѣ на тази криза, която крие причинитѣ си много по-дълбоко, отколкото се предполага, се огъватъ страни богати, мощни, които сж били и продължаватъ да бждатъ кредиторки на свѣта: на първо мѣсто, както си спомняте, преди две години, Америка, следъ това Англия съ нейната валута, съ нейната стерлинга, която въ продължение на вѣкове е била неизмѣнна. Подъ ударитѣ на тая криза се огъва вече цѣлитѣ свѣтъ. Има ли нѣщо странно, че тая криза обхваща и малка България, която въ продължение на по-малко отъ четвъртъ вѣкъ преживѣ толкова сътресения, прекара толкова войни, която излѣзе, особено отъ последната война, унижена, ограбена, оплячкосана, обременена съ задължения — и финансови, и икономически, и политически, толкова страшни, че никой отъ насъ не би могълъ предварително да помисли даже за тази възможностъ — и че ние сме изправени предъ една невъзможностъ да се справимъ лесно съ тая криза?

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Залата е праздна. Въ 2 ч. хората си заминаватъ.

Х. Родевъ (нац. л): И азъ виждамъ, че залата е праздна.

Г. Костовъ (раб): Ехъ, г. Родевъ! И азъ имахъ сжщата сждба да говоря на праздна зала до 12 ч. презъ нощта.

Х. Родевъ (нац. л): Азъ говоря, че залата е праздна, а не галерията, защото азъ искамъ да пледирамъ на залата, на моитъ другари — народни представители, а не на галериянтъ.

П. Стоевъ (раб): Точно това казваме и ние — че нѣма вдъхновение.

Х. Родевъ (нац. л): Тамъ има една малка разлика между мене и васъ.

Г. Костовъ (раб): Тогава, когато говорѣхъ азъ, бѣха останали 30 души, за да пререкаватъ.

П. Стоевъ (раб): (Възразява нѣщо).

Министъръ Д. Гичевъ: Петко, слушай, за да те слушатъ после.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Г. министре! Поставя се въпросътъ: има ли смисълъ да се разисква, когато залата е изпразнена, защото часътъ е единъ, а въ 2 ч. хората трѣбва да си заминатъ.

Министъръ Д. Гичевъ: До 1 ч. има още 20 минути.

А. Буковъ (з): Въ понеделникъ нали ще има заседание?

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Да имаме заседание и въ понеделникъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Родевъ! Завършете мисълта си и ще вдигнемъ заседанието.

Х. Родевъ (нац. л): Г. г. народни представители! Кризата, икономическа и политическа, която се разрази и се разразява още въ нашата страна, е особено тежка за две съсловия — преди всичко, за земедѣлския стопанинъ и, отъ друга страна, за занаятчинтъ.

П. Стоевъ (раб): Ами безработицата?

Х. Родевъ (нац. л): Тя е логическа последица на първитъ две. Тогава, когато кризата вече бушува и пречупва, събаря толкова много стопанства и толкова предприятия, преимуществено дребни, не може да не се яви и първата нейна последица — безработицата, а отъ тамъ се създава вече и едно особено угрозяващо положение, съ което, правителствата не могатъ така лесно да се справятъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. г. народни представители! Преустановявамъ заседанието за вторникъ. 4 ч. следъ обѣдъ, съ сжщия дневенъ редъ.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 12 ч. и 43 м.)

Председателъ: А. МАЛИНОВЪ

Подпредседателъ: Н. ШОПОВЪ

Секретаръ: А. КАНТАРДЖИЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

ПОПРАВКА НА ПО-ВАЖНИ ПЕЧАТНИ ГРѢШКИ.

Стр.	Колона	Редъ	Напечатано:	Да се чете:
1010	лѣва	3 отдолу нагоре	бѣха дори	бѣха продавани дори
1012	лѣва	1 отдолу нагоре	8 хиляди стопани	82 хиляди стопани
1012	дѣсна	28 отгоре надолу	366 хиляди	346 хиляди